КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ШОАТТА 13 АПРЕЛЬ
№ 45 (4525).
Мах 2 кап.

Масса а мехкашкара пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-Гlалгlайн обкома, Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Советан Министрий Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХАЛКЪА ОБРАЗОВАНЕ БОЛХЛОШТА РСФСР ШКОЛА ЗАСЛУЖЕННИ ХЬЕХАРХО ЯХА СИЙЛАХЬА ЦIЕ ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Халкъа образоване дахьке дика хlоттош кхиарlара РСФСР ШКОЛА ЗАСЛУЖЕННИ ХЬЕХАРХО яха сийлахьа цlе лойла:

1. Висхаджиева Висхьажий Мадина — къахьегамхой депутатий Ведана района Совета исполнительни комитета халкъа образоване отдела школий инспектора.

2. Дзауров Жарава Iабдурахьмана — Наьсарен районa ТIой-Юртарча юкъерча общеобразовательни къахьегама политехнически школа хьехархочуна.

3. Елецкая Клавдия Ивановнайна — город Грозне № 1 йолча юкъерча общеобразовательни къахьегама политехнически школа хьехархочуна.

4. Косырева Екатерина Васильевнайна — город Грозне № 2 йолча юкъерча общеобразовательни къахьегама политехнически школа хьехархочуна.

5. Решетова Ксения Михайловнайна — город Малгlобека № 11 йолча бархl шера школа хьехархочуна.

6. Рощина Лариса Семеновнайна — город Грозне № 3 йолча юкъерча общеобразовательни къахьегама политехнически школа хьехархочуна.

7. Хуппина Елизавета Васильевнайна — Сунженски района Орджоникидзевски бархl шера школа хьехархочуна.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1968 шера 11 апрель.

1968 ШЕРА 10 АПРЕЛЕ ТIАЙИЦА ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ХЬАЛА АКТУАЛЬНИ ПРОБЛЕМАЙИ ДУНЕН КОММУНИСТИЧЕСКИ БОЛАМ КХОТАБАРА КПСС-о ЛОАТТАБЕЧА КЪОВСАМЕИ ХЬАКЪЕХЬАРА

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТА ПЛЕНУМА СОЦАМ

«Дунен халкъашта юкъерча хьала актуальни проблемайи дунен коммунистически болам кхотабара КПСС лоаттабеча къовсамеи хьакъехьа» КПСС ЦК Генеральни секретара ловз. Л. И. Брежнева яьча доклада ладийгlачул из бийцачул тlехьагlа, КПСС ЦК Пленумо соцам бу:

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРЧА ПОЛИТИКА ДАЬКЪЕРЕИ ДУНЕН КОММУНИСТИЧЕСКИ БОЛАМЕРЕИ ЦК ПОЛИТБЮРО ПОЛИТИЧЕСКИ НИКЪ А ПРАКТИЧЕСКИ ГIУЛАКХАШ А БIАРЧЧЕН ДИЗЗАИ КЪОАБАЛДЕ.

Пленумо белгалдоаккх, КПСС XXIII съезде белгалдаь а ЦК декабрьски (1966 шера) июньски (1967 шера) Пленумий решенешка дlахо дегlабоалаьбаь а никъ лерргаlа чакхбахар бахьан долаш вай мехка араьхьара политически позицеш кхы а дуккагlа чlоагlъерна хилар; Советски пачхьалкхен дегlаухха ниве сийи тlа-тlа дуккагlа айлуш долча хьинарца машарен социализман гlулакхага империализма агрессивни политикана духьаlарча къовсамга датташ хилар; вежарашха йолча партешца айхха ихьана гlулакхаш а лелаеш дунен халкъашта юкъера коммунистически болам кхотабара лоаттабеча къовсаме лоархlам бола результат яьккха хилар.

Пленумо йиза къоабаллъю коммунистически болам дегlабоалабара лаькъе лоархlаме событе а хинна дlаяттача, пролетарски интернационализма принципаш кхоачашъелга а хиина дlаяттача Будапеште Консультативни вlашагlкхетара итогаш. КПСС ЦК Пленумо лерхl, дунен коммунистически болам кхотабара лоаттабеча къовсаме укх гартарча хана юкъмоттигера лакъа 1968 шера ноябре—декабре лаьрхlа коммунистически болхойн партей совещанин кийчъелгеи чакхйоаккхилгеи хилар. Пленумо Политбюрона тlалуха вежарашха йолча партешца айхха контакт а йолаш даге а дальна вlаштlехьъяьхача Будапештски вlашагlкхетара коммюнике тlа дlаяьхьача позицей дарна тlа керда дунен халкъашта юкъерча совещане толам хилийтара дерриге низаш тlадохийтилга.

Пленумо лакха мах беш къоабалдеш да Софие хиннача Политически Консультативни Комитета заседанера СССР делегаце гlулакхаш, могаю цу заседане тlайиийца решенеш. «Вьетнамера американски агресси шеръар бахьан доаш тlабессача кхерама хьакъехьара Декларацеи», — из американски агрессоранна бола керда вlоахаштара хоам ба. Цо ilаьлха а хьахьекхар къовсам лоаттабеш йолча Вьетнамашара социалистически мехкий интернациональни солидарность. Шахо а массе ватlорадхьара цовкъостал дергда Вьетнама Демократически Республикина. Вьетнама халкъа вежарашха болча социалистически мехках империалистически латта лlатохара Вьетнаме сихагlа машар оттабара дехьа.

ЦК Пленумо массана раьза а волаш къоабалъю европейски социалистически мехкий вежарашха болча алх парте ихьана вlаштlехьъяьккха ялерши гера дварна па дарах долча договора хьакъехьара позици. Сихагlа из договор дарах доаккха гlулакх хургда дунен деррига халкъийн ерригача социалистически пачхьалкхенийн кхерамзлена.

Пленумо йиза къоабалду вежарашха долча социалистически мехкашара бувзамаш дlахо дегlарьдалара Политбюрос хьинавеш массе ватlорахьареш чакхдоала гlулакхаш. Пленумо къаьстта белгалдоаккх социалистически дал мехка партейн правительствайн кулгалду делегаце Брезнена вlашагlкхетара лоархlам. Пленумо нlаьккха а бакъду социалистически содружество дахк политически, экономически, оборонни гlулакхашта чlоагlъяра дана дарг мех доацаш дола хlама де вай парти кийча хилар.

США империализмо хьаллоацача Израила доалеча гlоазрей агрессиве гlулакхаш бахьан долаш хlама а Гарганча Малхбоалене латташ дола хьал пlеккаштта хилар белгалда лоаккхаш. Пленумо хизза къоабалду израильски агрессор хьаийнараш дlадахара, дlалийца Iарбий территореш мукъалахара, Iарбий мехкашкара прогрессивни низаш машоста хьалхара тlадерзадаь Политбюрос Советски правительствай чакхдоаха гlулакхаш.

ЦК Пленумо бакъду Малхбузен Германера реваншистий милитаристий хьагучалхара тlаерзаль политика ийса хилар, белгалдоаккх малхбузегерманчи империализма духьала лоаттабеча къовсама социалистически мехкаш, кхыйола махкар беш пачхьалкхенаш, дерриге антиимпериалистически низаш кхотадара КПСС-он вежарашка йолча партешен ихьана чакхдоаха гlулакхаш лоархlаме хилар.

Пленумо белгалдоаккх, исторически дегlаахара хlаьара этап капитализмаьнеи социализмаьнеи юкъера идеологически къовсам чlоагlгlа цбхалина белгалйовлаш хилар. Социалистически мехкий, дунен халкъашта юкъерча коммунистически болама ихьоагlо мелъара, хlаклара хьалха латта низаш вlашагlдахара, социалистически общество чухьара бухъаккха гlортара тlаерзаль а хlана коммунизмана духьаларча пропагандера ерриге йоккха аппарат. Шекьаштара халонаш lуналлашчи чухьарча а араьхьача а политикера декхарий дегарин хьалхашка лаьттача йолча империализмо, вечара хьалха США империализмо, тlема-политически даькъера авантюраша дохьа, тlа-тlа дукхагlа низаш тlадерзаду социалистически мехкашта, коммунистически берригача демократически болама духьала тийшача балхаца политически идеологически къовсам лоаттабара.

Цу хьалашка констагlий идеологена машар боацаш къовсам лоаттабар, империализма тийшача балха гlулакхаш кхоламбоалаш хьагучалахар, КПСС членашти берригаа къахьегамхоштеи коммунистически кхетам балар, парте деррига идеологически гlулакхаш кхы тlа а чlоагlагlа чакхдахар къаьсттача лоархlаме хул, ерригача партейни организацей лоархlаметlарча декхарех цаl да. Цар декхар санах латт хьалча, из латт, буржуазни идеологена духьала тlаттlа къовсам лоаттабарах, советски общества социалистически идеологена хийра йола уйлаш литература, искусства къаьст-къаьстача произведенешта а кхыча произведенешта а юкъелхаьа гlертара духьала хьинаре къовсам лоаттабарах. Йолаш мел йола идейни кхетама средствой коммунизмах дог тийша кхувь чlоагlдара, хlара коммунисти советски сагl советски патриотизмаи пролетарски интернационализмаи уйла йолаш, идейни чlоагlа, буржуазни влияне моалагlча формашта духьала латта хоаш хилийтара тlаерзае вай партейни организацеш.

К. Маркс вайча дийкахьа дена 150 шу дизарцеи В. И. Ленин вайча дийкахад дена 100 шу дизара хийча кроен духадоаяа чакхйоаккха мероприятеш идеологически бола айбара, марксизма-ленинизма сийлахь-йоккхача идейашта пропаганда яра йола низ бола стимул а хинна дlаоттa еза.

Партейни организацей идеологически гlулакхаш кхы а айхагlа шуьна деза берригача къахьегамхой къахьегамеи общественни хьинар айлара декхарашца, хlара советски саго производственни задачаш кхоачашъеча, пятилетка толаме чакхйоаккхача практически вакъ дашаоца.

Партеи берригача советски халкъеи яттара хьалхарча мегlанара декхар да Даьлен политически, экономически, оборонни низ дlахо чlоагlбар, ленински парте кулгалца коммунизм котъяккхарга бола никъ буллаш йоалла вай общество массе ватlорахьара дегlакхувлар.

ЦК Пленумо лерхl, социализма, демократе, къаьмий-ортамукъалеи деррригача низаш шоай гlулакхаш хьинарен цхьогlо йолаш чакхдаххилга хlанзарча дунен халкъашта юкъерча хьале тlагlортталаь дlадехаш хилар. Шийн ватlорахьара КПСС-о дlахо а чакхйоаккхарга империализм хоаламболлом юхатохарех дунен тlом ца хилийтарех политика, социализма мехкий содружество чlоагlъяра, коммунистически болам, империализмана духьаларш деррига низаш кхотадара политика.

ТIЕХЬАЮСА ПРЕДПРИЯТЕШ ХИЛА ЙИШ ЯЦ!

Укх шера план хаьал хьалха кхоачашъярах В. И. Ленин вaь б1ь шу дузача денна сийленца шахьадлахара социалистически яхье дьинай Нохч-Гlалгlайчен промышленни предприятей коллективаш. Чакхъьиннай пятилетка кхоалагlча шера хьалхара квартал. Миштах даьха толамаш? Продукцена реализаци яра хьалхарча квартала план 101,5 процент кхоачашъяьй республика промышленносто. Дlадахача шера цу ханаца нийсйича 12,6 процент дуккагlа я дlаяххьийта кийча продукци, хlаьта арахийца валови продукци 8,4 процент дуккагlа я. Совкха хьалхарча квартале хинначул 4,8 процент лакхъеннай укх шера кхаь бетта къахьегама оасарш а. Квартала правал совгlа республика промышленносто реализаци яь продукци 4 миллиони 159 эзари сома мяьха я.

Пятилетка кхоалагlча шера тlайийна социалистически декхараш, пачхьалкхен план хаьал хьалха кхоачашъяра къаьстта дика къахьийгал хьалхарча квартале «Грознефтехимзаводы» объединенена чуйоагlача КПСС XXIII-ча съезда цlи делвеча Грозненски крекинг-завода, химически комбината, А. Шерипова цlерагlча нефтемаслозавода, Новогрозненски мехкдаьтта чакхдохача завода, Автогенно-карбидни завода, кхыча предприятей коллективаша. Цу предприятеша планированеи экономически стимулированеи кердача системага довлара тlегlертта кийчо а еш, дика лакхдаь къахьегама толамаш. Продукцена реализаця яра квартала план 103—107 процент кхоачашъяьй. Кердача системах доккха бергат доалаш хилар къаьгга хьа а хьокхаш, доккхий къахьегама толамаш доах планированеи экономически стимулированеи кердача системах болх беча «Горскнефть», «Малгобекнефть» мехкдаьтта промыслови управленей, «Электроприбор» яхача завода, Карабулакски газобензинови завода, кхыча предприятей коллективаша.

Къаьстта шийи болх дика вlаштlехьбаьккхаб Асланбек Шерипова цlерагlча нефтемаслозаводе. Хlара декахаш бетта итогаш ю яхье яьнача установкашка, цехашка даьлача толамий. Завода хlара участке Iалман дарда тlа вlаштlехьбаьккхаб къахьегам. Къахьегама дисциплина техкерашца лерга къовсам лаьттабу. Производственни мощностех биза пайда ийбу. Iалмаьнеи техникан царагlдаьнараш сиха производствана юкъехувь.

Цхьабакъда республика ерригa промышленность хьайпача дакъа къахьегама толамаш лакха дац а, хlана а тlехьа республикерча цхьайолча предприятеша биза пайда эцаш шоай кхоачамех. Цудухьа цар кхоачашъяц пачхьалкхен плани тlайийца социалистически декхарашчи. Продукцена реализаци яра квартальни план кхоачашъяьц вай республикерча 26 промышленни предприяте, из бахьан долаш пачхьалкхенна дlа ца душ йиса продукци 2 миллиони 149 эзари сома мяьха я. Тlайийца декхараш кхоачашдара болх къаьстта во лел Наьсарен, Гудермеса, Малгlобека етта кирпичаш еча заводашка, Гудермесски медико-инструментальни Шаьларча «Пищемаш» яхача заводашка. Пятилетка кхоалагlча шера бетт-бетта пачхьалкхен план кхоачаш ца еш хьайоагlа цу предприятей коллективаш. Кийча продукци дlаяхьийтара квартала план 85—95 процент мара кхоачашъяьац цар. Миштача лохача къахьегама темпашца предприятеша къахьегалта вlалла а на негlарсдолаш гlулакх дац.

Квартала план кхоачаш ца яра кертера бахьанаш да промышленни предприятеша шоай болх кхетамца вlаштlехь ца баккхар лам-ханнахьа социалистически яхья итогаш а еш, балха тlа нийсленна кхоачамбоцараш дlадахара лаьрхlа мероприятеш сиха чакх ца яхар. Цхьайолча предприятеша биза пайда ийбац кертерча производственни фондех. Iалман лаола тlа вlаштlехьбаьккхабац къахьегам. Из чlоагlа Iатка предприятие экономикана, оптимиз болх бейтара. Къахьегама оасарш лакхъяра тlаерзаль мероприятеш кlезига я. Эсала лел болхлой материальни бегам лакхбара гlулакх а. Дукха мотигаш нийсду цехий, сменай, бригадай болхлоша шоай коллективашта хьалхашка латта декхараш ца ховзаш. Цу гlулакха бехке ба предприятей кулгалдой, партейни, профсоюзни организацеш.

Пятилетка кхоалагlча шера план кхоачаш ца еш пхьаьна предприятеш на хилийтара партейни, профсоюзни, комсомольски организацей кертера декхар да къахьегамхоша юкъе шерра социалистически яхь йоржеяр. Яхье яьнача коллективашна дахача къахьегама толамий шийи хаиннахьа итогаш е еа. Ванаа тlа хьалха даттарий опыт массанена дlайовзийта еза. Укх шера ерригa промышленни предприятеш планированеи экономически стимулированеи кердача системага йовлаш я. Цу системага лийна бола беча предприятей опыт шерра кlайдозийта еза массайолча промышленни предприятешта. Iалман дарда тlа вlаштlехьбаккха беза къахьегам. Хlара предприятеш болхана расчетах болх бергбола гlулакх де деза. Къахьегама дисциплина тем хаерашца производстве къовсам лоаттабар, хьалхашка латта декхараш мишта кхоачашду хьоалаш тlахьожам лоаттабар кхоачашдаларг дергзоаl гlулакх да. Продукцено дийша лакхагlа цe хул из дикагlа дlайоднага кхета а деш, дешна терко е еш цу гlулакха.

Предприятей болх ритмичео дlабайийтара чlоагlа Iатка материально-техническо снабжене болх асала леар, кийчача продукцена реализаци яра кхоачашхилал транспорт на хилар. Из гlулакх дикa кхета а веш транспортни организацеш декхарийна а шоай болх кхетамца вlаштlехьбаккха.

Къахьегама оасарш лакхъяра, продукцена продукцена дlабола мах лохбара предприятей специалисташа, инженерно-технически болхлоша кхоачашде деза цу хамача балхашта механизаци ейта, оборудованеи, балхе хамах биза пайда эцаргa.

Промышленни предприятей декхар да пятилетка кхоалагlча шера плани тlайийца социалистически декхараши толамца кхоачашдар. Укх шера тlехьаяьккха предприяте хила бийш яц тlехьаяьцан.

ОБЛСОВПРОФА ПЛЕНУМ

Самардийнахьа Нохч-Гlалгlай облсовпрофей республика профессиональни союзий отраслей обкомий цхьана пленум хилар Грозне. «СССР профсоюзий XIV-ча съезда балха итогийи республика профсоюзни организацей декхарийи хьакъехьа» доклад йир облсовпрофа секретара П. Е. Селицке. Пренешка къамаьлаш деьча профсоюзий XIV-ча съезда делегаташа — мехкдаьттаи химически промышленности болхлой профсоюза обкома председатела В. Н. Зубкова, юрта боахамеи заготовкай болхлой а гlулакхерча нахьа а профсоюза обкома председатела В. М. Марченко, Грозненски аьшкабетонни конструкцей завода арматурщикас А. А. Абзалеваг, хlаьта иштта Нохч-Гlалгlай АССР укхаш|ено лорарра министра М. Т. Индербиева, хьуз, каькхата, хьу чакхйоахача промышленноста болхлой профсоюза группкома председатела В. М. Мамкова, № 2 йолча Назрановски бархl шера школа завуча Т. З. Аушевас, Нохч-Гlалгlай АССР культура министерства методически кабинета заведующе Х.-А. А. Берсанова, хим-кинализационни болхахма производственни управлене моттигерча комитета председатела А. П. Кулинжанова айбар шоай предприятейи ведомствайи профсоюзни организацей балха хьакъехьа, хьагучалахар толаме болх бара новкъарле еш дола кхоачамбоцараш. Пленумо соцам тlайийнар.

Облсовпрофа организационни отдела заведующе К. М. Исканова пленуме дакъа лацарашка хоам бир облсовпрофа II-ча пленума решенеш кхоачашъяра декхарах.

МАЯ СИЙНА

Пятилетка кхоалагlча шера план хаьал хьалха кхоачашъяра чlоагlа къовсам лоаттабу Грозненски швейно-производственни объединеннега чуйоагlача № 4 йолча цеха коллективо. Цо квартала план 104,9 процент кхоачашйир, хlаьта укх хьалхарча декада заданин 104,8 процент кхоачашъяьй цеха болхлоша. Хlанз цу цехе арахецаш я цlаlача мяьха нейлонови кочаш. Уж дикагlа хилийтара хьинаре къахьег мастера Исаевас, хlамаш тегарашa Бекиева, Холодевас, мастера Голубенкос, кхычар.

СУРТА ТIА: хlамаш тегаше З. Холодевас хьаьнча нейлонови кочаш хьожаш я мастер З. В. Голубенко.

И. Пажева сурт.

КХОАЧАШЪЯЬЙ АХ ШЕРА ПЛАН

Йоалгlа хьалханий латтобаш декхарех дика лоархlабу Малгlобекерча кхоалагlча бурув деттача контора болхлой. Укх шера планах 23900 метр бурув тоха лезар цар. Цхьоалагlча кхоатале тохал 6200 метр бурув.

Укх шера дукхагlа дакъе йоски тlоаналшта бурув тохаш ба мехкдаьтта тохкараш. Тахан хlара бурув деттачох хьалхашка латта декхар да сихагlа йоски тlоаналшта Iо тlа а кхача царех бийза пайда эцилга.

Дукха ха йоацаш хьалхьа дьнача № 901 йолча буровойна бурув тохалга тlаделлар дикагlволча мастера В. Шишова кулгалдоча бригадана. Мартa хьалхарча доалашка дlайолайир цар шоай хьалхара метраш. Дукха ха доаленьа цхьаьнца халонаш лесъела яьлар бригада членашта. Бурув деттараш гlонао тlа кхоачашехьа марккхье чубаа белабелaв. Цхьабакъда, хьинар долча латтaн чeнaш тохараша вишийр уж. Хьалххе йоаш кийчбаь хиина лакха доала лола марккхах Iочу а ухийташ, шийн бояранах хlахо бийьар цар болх. Лакхе бакха говзал йола дукха болхлой ба нох, Шишова бригаде. Цар хьот бетта 1100 метр бурув тохар планагlа 860 метр мара тоха на дезача. Цул совгlа скважине гонахьа 550 метр кlоарга 16 дюймови кондуктор Iочуллийтеи скважина тlехе оборудованеца кийчъеи вlаштlехьа е дьлар цар.

№ 884 йолча скважина проволка юлаш а хlанз Ленина орден долар Х. Хамуржева бригада. 3500 метр кlоарга бурув тоха деза цаьo. Шабахача бетта план тlехккхоачаш а яь пачхьалкхен ахча кхоара шерва яхье яьнна къахьегаш я бригада. Мастеро хlара денна хозрасчетни карта тlа хlаиньаш хlахха материалаш. Х. Хамуржева бригада бурув деттараша цхьа болх бь дьнача грязеви насосашта лаьрхlа лелаеча утяжелителах шоалагlа а пайда эц.

«Малгобекнефть» НПУ бурув деттарашта юкъе оттара хьалха ах шера план кхоачашъяь дьнарек я из бригада. Цар кхаь бетта 2466 метр бурув тохал.

Бурув тохара план тlехккхоачашъяьй Б. Калашникова бригада а. Болх чехкеи дикеи барах белгалбаьлиаб мастер В. Луценко керто латта бурув деттараш. Цар хlанзле а 2 буровой хьалъяьй.

1-ча Мая цlейна бакха из боагlара накъбахара шерра социалистически яхь йоржаьа къахьегамхкдаьтта тохкараша укх денош.

В. ТАГУРОВ.

Грозненски литейно-механически завода болхлоша плана совгlа 14 эзар сома мяьха продукци яра а хелаш чакхъеьаккхар хьалхара квартал. Къахьегама оасарие лакхъяра план I процент тlехккхоачашъяьй. Арахецача продукцена дlабола мах лохберах укх шера пачхьалкхенна кхоаьна 5 эзар сом. Укх бетта хьалхарча декаде задани а тlехккхоачашъяьй завода болхлоша. Уж толамаш декхача хlара сменах нормаш 170—180 процент кхоачашъеш къахьегаш ба слесараш-сборщикаш В. П. Комарови В. Т. Коровини. Общественни балха тlа а хьинаре дакъа лоац цар.

СУРТА ТIА: слесараш-сборщикаш В. Комаров, В. Коровин болх беш ба.

И. Пажева сурт.

МАЙ БЕТТА ЧОТАХ

Дика къахьегам дукха установкаш а Н. Анисимова цlеракгlча Новогрозненски мехкдаьттарагlча заводе. Царна юкъе я Н. Волинкое, Р. Миранс керте латтача установкай коллективаш. Коммунистически къахьегама сийлен цlи лелаеча установкай технологаша хlахааьхьа тlабоагlача бетта чотах арахийна продукци эзарий сомий мяьха я. Цхьоалагlа Мая сийнах яьрнача яхье хьинаре къахьег А. Колесникова керте латтача № 43-3 йолча установка технологашеи А. Артемовас кулгалдеча № 21-2 йолча установка коллективен. Бетта бетта план цар кхоачашъяьй 12-ча апреле. Эр бутт боалехьа планал совгlа цар арахецаргьа бlаьш тоннаш продукци.

Л. БАГРИНЦЕВА.

КЕРДА ДЕКХАРАШ

Сийленца яягьагlара цхьоалагlча Мейна яхача денах къахьегам а социалистически яхье яьнна Грозненски вагонни депо цехий коллективаш. Укх денош мастер нов. Сотникова керте латтача тlаьна йолча цеха коллектива эна сийна керда социалистически декхараш тlаьцадах хоам бир «Молния» арадьхар. Бетт бетта план хинал шиъ ди хьалха кхоачашъяь, къахьегама оасарш планах лакхъяьхlачул совгlа 2 процент лакхъе, 2500 сом пачхьалкхенна кхаде социалистически декхараш тlайийцад цеха коллективе. Цул совгlа цеха болхлоша лакхlед 20-ча апрелега кхачалехьа цеха оборудованеи, станкаш, помещенешка санитарно-техническон духача хьала тlа хоийта. Цу гlулакха 20 сахьата болх бa чlоагlа вий хlаранe.

Цу цеха коллективе машинистан дог раьза хинна хьалхьаьцай ремонтеча цеха, вагонашка хьежаций пункта, автоцентральни пункта, промывочно-пропарочни станцие болхлоша. Цар а тlайийнар цlеи сийна дикка социалистически декхараш.

Ремонт яра, мехкдаьтта продуктан чуттара кьыхlа йола цистернаш кийчъяра квартала план кхоачаш а еш, укх бетта кхы а пачхьалкхe цар декха къахьегама толамаш. Хьинаре къахьег цига коммунистически къахьегама ударникаш вв. Мишутечкина, Савдиева, Яшина, Роброва, Карпевича, Каратаева, кхыбараш.

В. И. Ленин вaь бlаь шу дузача денна сийленца кхаьчбехара 150 совгlа тепловозий машинисташа цар гlоачамаш социалистически яхь дlайоалайь. Лакха сухе йолаш локлаш леле, кхаьчаш совгlа локлаша мукъ дlа-лекха каахьа, дизельни двигатель кходе социалистически декхараш тlайийцад хlарана. Масала, машинисташа Тибачина Нуликовна дийа деннад хlаранне 15 тонни двигатель хкаде, помощнико графикал лелаа. Шоай дийа дизар кхоачашдеш ба уж. Хlаьта машинисташа вв. Дудургова, Грошникова, Юдина социалистически декхараш тlайийцад планал совгlа хlаране 10 тонни двигатель кхаде. Уж декхараш а толамца кхоачашдеш да. Укх шера машинисташа кхаде двигатель 350 тонни а, цох 300 тонни дизельни двигатель а кходе.

Двигатель кхамбар лоаттабеча къовсаме кьаьлкара моттиг лацахай машинистa Стаслева Фадора. Укх шера цо кхаддa 11 тонни совгlа двигатель. Тlехдика шоай декхараш кхоачашдеш ба машинисташ вв. Ильязе, Шимаргунова, Иванова, Полторацкий, Чонидзе, кхыбараш. Царех хlаране бархl-бархl тонни двигатель кхадада. Тепловозий машинисташ вай къахьегама вlахто эттаб.

Г. АНОХОВ.

ПРОЕКТ САГ ЙОАЛАЯРА-ЯХАРЕИ ДЕЗАЛЕИ ХЬАКЪЕХЬАРЧА ССР СОЮЗЕИ СОЮЗНИ РЕСПУБЛИКАЙИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ЛАРДАШ

Общественни граждании шоайи хьашташ нийса цхьана тардеш болча советски дезала йоалхо ир Советски паччахьалкхен лоархIамегIарча декхарех цаI да.

Советски Союзе аIаштIехьдаьлах дезал чIоагIбаран тоабаран ьттув болашагIа дола хьалаш. Цахаддаш лакхлу граждании материальни торо, тоалу дезала вахара чулера-бытовой культурни хьалаш. Социалистически общества чIоагIа уйла тIайохийт наъал лорадаран хьалладаран, ираз дола берал Iалашдара.

ТIаккхуш йолча тIехьсина коммунистически кхетам балар, цуя физически дуьйоаийн аьйаш дегIадоалалар дезала лоархIамегIара декхар да. Паччахьалкхеной общественни масса оагIорахьара новкъостал ду дезала береш хьалйхадара гIулакха, шерра ярдаш латт берий бешаний, яслей, школай - интернатий, берий ахича учреждений сеть.

Ираз дола ваьал производственни общественно - политически вахаре тIа-тIа хьикаргIен творческий дакъа лацара цхьана тардара хилийза даргдоала социально-бытовой хьалаш Iалашду советски кхалсага.

Дезала юкъера гIуллакхаш материальни расчетех бокъонна Iошiендара, кхалсаген маIача саген гIуллакхаш быте цхьатарра доланаш хиннача хьалах юхедисораш дIадахара, цхьага шоай хIоаргIта хьашташ днзагIа кхоачашде йиш хургйолаш бола коммунистически дезал хьабера хьийре йоакхостал де аьрхIа да саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьара советски законодательство.

РАЗДЕЛ I.
ЮКЪАРА ПОЛОЖЕНЕШ

Статья 1. Саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьарча советски законодательства декхараш.

Саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьарча советски законодательства декхараш да: коммунистически мораля принципий ларда тIа латте советски дезал дIахо чIоагIбар;

дезала юкъера гIуллакхаш кхалсаген маIача сагеи шоай мукъагIарча яхара-йигара цхьоагIон, материальни расчетех мукъа болча аIаши юкъерча безама, доттагIала, берриге дезалхой ларкIара ларда тIа аIаштIехьдахар;

дезало бераш кхетам лулга Даьхенца уж мутIехьа кургдолча, къахьегамца коммунистически гIуллакхаш лелалергдолча, коммунистически общество хьалъеча хьинаре дакъа лаца береш кийчдергдолча уйлаица хьалкхедеш общества луча кхетамца органически цхьане тардар;

ньиьеи берийи хьашташ массе оагIорахьара лорадар а кIаьа бера ираз дола берал Iалашдар а;

дезалхоашта юкъера гIуллактшкара дIаяхча замах юхедисе дуламе кIо-машин Iаьдалашк цIендаь дIадахар;

дезала аболхашка бехкточхам кетаргболаш йола уйла дег чу йоссар.

Статья 2. Саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьарча законодательства нийсдеш йола гIуллакхаш.

Саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьарча законодательства мар-сесаг а хинна аIашагIкхетара порядок условеш оттаю, дезале марии сесагаи юкъе, дашта-ноаноштен бераштеи юкъе, вокх дезалхоашта юкъе гIотташ дола шоай къахьеттан имуществени гIуллакхаш, кхы бер шоай воI е йоI а дол тIаьшарца, доалдарца, йоакхо ирна дуаьлденна гIотташ дола гIуллакхаш, мар-сесаг аIашагIкъастара порядок услошен, граждански состояние актииаш регистрации ира порядок.

Статья 3. Дезала юкъерча гIуллакхашкара йхалсагей маIача саген цхьатарра бокъонаш.

Дезала юкъерча гIуллакхашка шоайи имуществени бокъонаш цхьатарра я йхалсаген маIача саген.

Дахале цхьатарра бокъонаш хилар мехкъ паччахьалкхен, общественно-политически, йоалама, культурни вахарх деррига доакъошка кхалсага маIача сага нийсса хургйолаш СССР Конституце чIоагIъяьча бокъоний ларда тIа латтеш да.

Статья 4. Дезала юкъерча гIуллакхашка граждании моллагIча къамах, расах бале а, дийцарча цар гIуллакхашка цаI хьожаш, цар цхьатарра бокъонаш хилар.

Берригача граждании, моллагIча къамах, расах уж бале а, цар диншарча гIуллакхашка цаI хьожаш, цхьатарра бокъонаш я дезалерча гIуллакхашка.

Мегийташ къамаигъ, е расага, е диншарча гIуллакхашка хьежжа моллагIча тайпара уттадаь е моллагIча тайпара я бокъонашта доазув уттадар, мальре йигар-яхар хулча хана е дезала гIуллакхашка е моллагIча тайпара уттадь а совлелаш уттадар.

РАЗДЕЛ II.
САГ ЙОАЛАЯР-ЯХАР

Статья 9. Саг йоалаяр-яхар чIоагIдар.

Граждански состояние акташ дIаязъеча паччахьалкхен органашка чIоагIду саг йоалаяр-яхар.

Саг йоалаяр-яхар дIаязделга паччахьалкхен общественни гIуллакха санна, иштта шоай къахьеттан имуществени бокъонаши марьа-сесаген берийи хьашташи лорадар духьа а оттадеш да.

Мальрен сесаген бокъонаш а декхараш а граждански состояние акташ дIаязъеча паччахьалкхен органашка чIоагIдаьча саг йоалаяра-яхаро мара хьахулийташ дац.

Нах аIашагIа а тееха сий дем чIоагIду саг йоалаяр-яхар.

Саг йоалаяр-яхар чIоагIду мар-сесаг а хинна аIашагIкхета лоархаш граждански состояние акташ дIаязъеча паччахьалкхен органата заявлени енна бутт ха кханнача тIехьагIа. Наггахьара моттигашка нийсъеача из ха лоацъелга оттаде йиш я союзни республика законодательствашца.

Статья 10. Саг йоалаяр-яхар чIоагIдара условеш.

Саг йоалаяра мальре яхарна чIоагIдара йоалаеш вари йоаш яра аIаши раьза хиланаа а саг йоалаеча мальре яхеи ха кхаьча уж хилайза а дарш дац.

Саг йоалаеш мальре а кхаеи мегаргйолаш ха 18 шу оттаду. Союзни республикай законодательствашца хьалкхакхкха йиш е саг йоалаяран мальре яхарн оттаьь ха, цхьабакьда, шиъ шерал дукхагIа йоацаш.

Саг йоалаелгеи мальре йоалаеш мегийташ дац:

шинех цаI йоалаьь саг йоаш е мальре яха мар волаш хуле;

кхоачара болча гаргарча нахе юкъе, цаниас-даьна баьча, даьна баьча, наинас баьча вежараштеи йижараштеи юкъе, воI е йоI даь берашт тIайицараштеи воI е йоI хиннв дIаяттача берашти юкъе;

шинех цаI хиннв а суде сиха хинна лелар бахьан долаш цхьана бекамегаргйоалаш е къахьалах тулаббеннаваш лаьрIа дале.

Статья 11. Маьрен сесаген къаместе шоай бокъонаш.

Саг йоалаяр-яхар чIоагIдеча хана марех сесаген шоай безам хуле марахи сесагахи шиннех цхьанне тайпа цIи хорж йоашта юкъе цаI хургйолаш, е шоаш мари сесага аIашагIкхеталe хинна шо-шоай тайпа кIорш юкъ е марен сесаген цхьайне тайпа цIера хьахотта йиш е вокхаи тайпа цIи.

Вешаш кхелара дешиша дезало вахарера кхьдола [illegible] марен сесаген цхьана къестаду.

Боал, професси, веха моттиг харжара шоай мукъагIа я марахи сесагахи хIаравар.

Статья 12. Марьей сесаген имуществе.

ВIашагIцхийтIачуя тIехьагIа марен сесаген вIашагIтехь имуществе юкъера цхьана гульей доалихье а. Цу имуществана доалара, цунах пайда эцара, дIа-са яккадара цхьатарра бокъонаш а марен сесаген.

Имуществана цхьатарра бокъонаш я маьрен сесаген, нагахьа санна царех цаI цIагIара болхам лелабеш, бераш кхьожаш хилаьрах е кхыча корта бола бахьанех къаьстта шейна доагIаш алапи долаш хиннавеле а.

Нагахьа санна цхьана гульлъ юкъара доалахье марен сесаген ецъаш хуле, цар доакъош цхьатарра лоархI. Маьрен сесаген йоакъош цхьатарра хилар цхьацца йолча моттигашка хуьна йиш я суьдга берий хьашташ е теркалле доагIаш долча марахи сесагахи цхьанне хьашташ теркал а деш.

Мари сесаги а хинна аIашагIкхетале царех дIаране шо-шой хинна а мари сесаги хийначул тIехьагIа соагIа та е кхычул дакъа тIехьаленна кхоачача хьасапе кхаьча а имущество царех дIаране шо-шой доалахьа я.

Укх статья положенеш маьрен сесаген — колхозни цIен члений шоай доалахьа йолча имуществана мара йоагIаш яц.

Колхоза цIен доалахьенни доаладара, цунах пайда эцара, из дIа-са яккхари йоли бокъо союзни республикай законодательствашца оттаеш я.

Статья 13. Шоайла кхабара дола маьрей сесаги декхараш.

Материальни шоайла новкъостал де аьрхIа да мари сесаги. Нагахьа санна из тайпа новкъостал де ца туге материальни новкъостал эшаш болх бе могаргдоацаши долча марахи сесагахи цхьанне а хIаьта иштта берах йолча ханен бер дьячул тIехьагIа цхьа шу даллалцен сесага а бокъо и шейна доагIар (алиментащ) судага гIолла вокхаьгара хьадаккха, нагахьа санна из даллал тоаро цун яле. Из бокъо ше йолча тайпара ше мари сесаги аIашагIкъастачул тIехьагIа а.

ВIашагIкъастачул тIехьагIа марьа а иштта бокъо я ше Iалашвайта, нагахьа санна аIашагIкъастачул тIехьагIа шу даллалехьа болх бе могаргдоацача ваьнна из хиннавале. Нагахьа санна мари сесаги йIаьхача хана цхьана даьхадале, суда бокъо я дIакъастача мара е сесага алименташ даха, нагахьа санна аIашагIкъастачул тIехьагIа пенз кхе шерал тIех йоацача хана цу маьра е сесага пенсе тIа даха да хьатIакхачачахинале а.

Наггахьа йолча хана мари сесага шоайла Iалашдарна декхарех мукьедоалийте из декхар цхьа ха а йолла тIехьадаьхнах. Мари сесаги [illegible] шоайла [illegible] Iалашдарах мукъедоалийта е ха а оттаю из декхар тIехьадаккха судага йиш хулийтар йола условеш союзни республикай законодательствана оттаю.

Статья 14. Мари сесаги долчара дIадалар.

Мари сесаги долчара дIадоал шу шиннех цаI дезча е цу шиннех цаI денназ аьна судага гIолла дIакхайкхача.

Мари сесаги шаккхе е дкйна долча хана уж аIашагIкъаста йиш я марахи сесагахи цхьанне е шинне а цхьана ейнача заявленегIа разйод йра [illegible].

Мари сесаги аIашагIкъастарах дола доаш къоастаду районни (городской) халкъа судо гражданский судопроизводства юкъарча бокъонегIа. Мирах сесаган юкъе тоал бергбола гIуллакх ду судо.

Мари сесаги аIашагIкъоастаду, нагахьа санна мари сесаги цхьана дахилга а дезал бIарча буталга а дIа-чо таллунгдоалача дакьша хилар судага гучадоале.

Сесаг йитарах дола дош кхуяна берта а йоацаш гIоттале бокъо яц маьра сесаг берагIа йолча ханен бер даьчул тIехьагIа цхьа шу даллалцен.

Статья 15. Мари сесаги бокъо йоацаш аIашагIкхийтта хилар.

Мари сесаги бокъо йоацаш аIашагIкхийтта хилар лоархI, нагахьа санна укх Ларди 10-ча статья тIа оттаь условеш толдаь хуле е хIаьта иштта дезал хилa дага а йоацаш (фиктивни брак) мари сесаги аIашагIкхетар дIаяздарна чIоагIдаьдале а. Мари сесаги хилар бокъо йоацаш лоархI судага гIолла.

Мари сесаги бокъо йоацаш аIашагIкхийттаргаш ларзIар Iаткъаш цу маьрен сесаген хиннача берий бокъонашта. Маьре сесаги аIашагIкхетар кхыча тайпара бокъо йоацаш лоархIалга союзни республикай законодательствацa оттаду.

РАЗДЕЛ III.
ДЕЗАЛ

Статья 16. Дай-ноанойи берийи бокъонаши декхараши хьалхаьара хилар.

Дай-ноанойи берийи шоайла йола бокъонаши декхараши законо оттадаьча тайпара берах хьахилар бакъдеча ларда тIа хила деза.

Мари сесаги долча даьй нааьнех бер хилар бакъду мари сесаги хилар дIайаздеш даьна йоазоно. Мар-сесаг долга чIоагIдаьза долча даьн наьнех бер хинна хилар бакъду бера даси наьнех граждански состояние акташ дIаязъеча паччахьалкхен органашка цхьана [illegible] ялара.

Нагахьа санна мар-сесаг хилар чIоагIдаьза долча даьн наьнех бер хуле, [illegible] хуле, да [illegible] бакъда йиш я суде гIолла.

Да хилар бакъдеча хана суде теркаме из бера наьнах [illegible] юлчон бер хилалехьа цхьана бахеш кхуха за, е бер цхьана [illegible], е [illegible] лелалар.

Суде гIолла да хилар бакъде йиш я Лардаш чIоагIъеннача тIехьагIа даьча берий хьакъехьа мара.

Даси наьнаси цхьана [illegible] аларий е суда решенеца [illegible] моттиг малагIа я хайнача берий шоай даьштен йоалношти хьалкхашкара бокъонаши декхараши марья-сесаги хилар чIоагIдаьча даьшех вокхоша хьадаьннача берий ираз санна я.

Статья 17. Дай-ноанойи берий цар дIаязъеча книжкаш тIа дIаязбар.

Мари сесаги хилар чIоагIдаь дай наьнех бера дай наьнех да аьна бераш дар дIоаздеча книжка тIа аIаьзду царех моллагIчо заявлени елча.

Нагахьа санна дая наьнех мари-сесаги хилар чIоагIдаь хуле даьх дола йоазув ду, наьнас аьнначох, хIаьта даьх ду йоазув — бера наьнаси даси цхьана аларца, е да хилар суда решене хиллача тайпара.

Маьре яхар чIоагIдаь йоанача наьна бер хуле, да хила ве наьна даси наьнаси цхьана ена заявлении суда решении ца хуле бер дар дIаяздеча книжка тIа да мала ва аьнна йоазув ду наьна тайпан цIерагIа, бера даь цIи наьс-даь цIи во [illegible].

Лардаш бокъонех йоалаеш мари сесаги хилар чIоагIдаь йоанача наьха хиннача берий хьакъехьа граждански состояние акташ дIаязъеча паччахьалкхен органашка да мала ва регистраци из ше ва дьяна бакъдеча е цIийе заявлени аларах, бер цIерах долча тешал тIа даьх дола йоазув е деш. Кхийначар хьакъехьа да мала ва дIаязве бокъо яц уж раьза ца хуле. Бер даьгарен наьнагарен цхьана язъеь заявлени ца хуле бера даьх дола йоазув бер дара йоазош дечо книжка тIен бер дара тешала тIех ду укх статья кхоалагIча даькъ тIа оттадаьча тайпара.

Статья 18. Дай-ноаной бокъонаши декхараши. Даьн наьнех шоай берашка дяллача цхьатарра бокъонаши декхараши да.

Даьнеи-ноаношеи шоай берий хьалкхеле дезо коммунизм хьалъечуя моральни кодексага хьежжа, уж физически дегIаухалга, цар дешалга, уж общественна пайдане долаш хулга Iалашде деза цар.

Дай-ноаной декхарийла бе кхевза долеи новкъостал эша, къахьега мегаргдоацаш кхийна долеи шоай бераш Iалашде.

Кхевза дьяча берий бокъонаши хьашташи лорадар цар даьштенноаноштен тIа да.

Дай-ноаной бокъо йолаш бе законах доалаш е суда решени йолаш берашт ше волча сецадечуяга бераш хьадехка.

Дай-ноаной бокъонаш чакхьача йиш яц берий хьашташта уж духьале яле.

Статья 19. Дай-ноанойи бокъонех бахар.

Дай-ноанойи е царех цаI дай-ноаной бокъонех баха йиш я, нагахьа санна бераш хьалкхедара дола шоай декхараш кхоачашйдан е шоай дай-ноаной бокъонех харцахьа мейда уж, берашца къиза ба, шоай аморальни, общественна духьаларча гIуллакхашца берашта зулам ду аьнна бакъдича, хIаьта иштта нагахьа санна дайноанойи хронически алкоголикаш е наркоманаш бале.

Дай-ноаной бокъонех бахара дехаш дуьл паччахьалкхен е общественни организацей, бера даь е наьна, е опекуна (попечителя), хIаьта иштта прокурора заявлени хилча.

Дай-ноаной бокъонех дай нанех шиккле е даьккхача бер опекай попечительствена органашка дола дергдолаш дIалу.

Бер хьа а деншта опекай попечительствена органашка дIадала решени е йиш болаш я суд. Дай-ноаной бокъонех бахка бале е бене а, нагахьа санна, бер лелалдеш бераш из дитача кхуча из кхерама дале.

Дай-ноаной бокъонаш юхайоттае йиш я нагахьа санна бера хьаштеш из дIалете а бер воIи-йоIи лаьрхIа тIаше я.

Дай-ноаной бокъонаш бахалга е дай-ноаной бокъонаш юхайоттаяргдолга а суде гIолла мара дац.

Дай-ноаной бокъонех бахара дай-ноаной мукъабалийтац бераша хьар лоаттале декхарийла хиларах. Нагахьа санна бер дагарен наьнагарен цхьа а даьккха паччахьалкхен берий учреждене дIаьннйдаь дале а, суде йиш я цу учреждене бола пайдане доагIаш [illegible] бер лелалара средствах хьадаха. Цу средствий йоарах оттабу укх Лардий 22 статья тIа хьахьачуя тIех болаш.

Статья 20. Дай-ноаной лелабаро берий декхараш.

Новкъостал эша кхийнача къахьега ца могаргдолча дай-ноаной лелабе берий декхарийла да кхийна дола бераш.

Шоай дайи ноанойи лелабараш берийи мукъаалийта йиш я, нагахьа санна дай-ноанойи шоай дайи ноанойи декхараш [illegible] дешта кхачалга суде бакъдой.

Статья 21. Дезала кхычар декхарий а алиментий тIадара декхараш.

Кхийна доаьла бераш Iалашдара декхараш цар дай ноанех дена, кхычо ефтагарча наха, дай-даьнай, наьнийи, вешийна, йишийна, мари даьх сесаги тIалуяла.

Кхевза доаьла бераш Iалашдара декхар иштта тIадаьа [illegible] дола а хьалкхаьлен [illegible] бераш дIа [illegible] тIехьагIа [illegible] лоаттадеш ца тугеш Iойнахаарна.

Новкъостал эша кхийна доаьла [illegible] ла членаш нагахьа санна цар е сесаг даш ваьна е кхийна бераш цар декхар [illegible] Iалашбора декхар тIаьналле [illegible] иштта е сесага е маьре [illegible].

Новкъостал эша кхийна бераш Iалашбора декхар тIадаьна [illegible] хьалха массаза я цар [illegible] дей хиннача а.

Укх статья тIа доаладаьча Iалашбара декхарех согIа кхьдола декхараш оттаде йиш я союзни республикай законашца.

Статья 22. Алиментий боарам.

Кхевза долча берашта цар даьшкарей ноаношкарей алименташ доах укх боарамегIа: цхьан бера цар даьнен наьнен доагIачуя даьккхагIа даькъа, шин бера — кхоалагIа дакъа, кхьаннене кхы духхагIчарнен — ах.

Уж доакъош судо кIезгагIа де йиш я, алименташ дала дезача даь е наьна, укх статья тIа оттабаьча бераийх алименташ дала дезача алиментащ доацаш долча берех кIезгагIа материально Iалашо йолаш хургйола кхыдола кхийна долча бераш хуле, нагахьа санна алиментащ дIателаш цар цхьоалагIча е шоллагIча группа инвалид вале, бераш бола беши тоъал алапий доаккхаши дале.

Суда бокъо я алиментий боарам лакхбе, е уж теларах мукъадаккха, нагахьа санна бераш паччахьалкхено е общественни организацно шоай дотах лелаеш дале. Берий учрежденешка дIадейна бераш лелабарга дIадодар цу учрежденешта [illegible] шоай декхарийла берий алиментий дакъа [illegible] тIа оттабаьча боарам кхоачийта а. Иштта алименташ дахкара дийша учреждене а йодача алиментий алеп доаккхаш санна кIезгагIа Iалашо йолаш хургйола кхыдола кхийна долча бераш [illegible]. Дас е наьнас алиментий дакъа малагIа да оттале йиш йоацаш из хилча е хала хилча, союзни республикай законашца кхыча йолча дела кхоачача алиментий боарам оттабу хала дIакъаьстача боарам хилча, алиментий боарамаш аьхха дар лорадеш [illegible] алиментий боарамаш [illegible] хьехийтар кIезгагIа а иштта алименташ дахкара оттайича хьал хийцалла [illegible] ла.

Новкъостал эшача мегаргдоацача кхийна долча берашта алименташ дакъа кхийнарча шоай дай-ноанех а хьаегIа [illegible] тIадаьнна материальни семейни хьалага хьежжа.

Статья 23. Алиментий дIателлара е хьалхара порядок.

Алименташ дIател ше раьза а волаш уж дIатела декхарийла волчо ше, е цо болх беча администрацега гIолла.

Предприяте, учреждене, организаце администраце алименташ телачуя алапех (пенсех, пособех, стипендех и. кх. дI.) кIала а сецадеш цо наьнача заявленех дIател е перевод ю заявлене тIа белгалаьча сага.

Ше раьза а волаш алименташ дIателара порядко алименташ хьадоахаш вар ваннхаш вехи а кхуьнь суде гIолла алименташ хьадахара бокъонах.

Статья 24. Берах воIи-йоIи даь тIаьшар.

Берах воIи йоIи даь тIаьша йиш я кхийна доаца бераш, цар хьашташ кхоачашдар духьа мара.

Бер воIи йоIи даь тIаьша безам болча саго декхар дарна бер воIи-йоIи даь тIаьшалга чIоагIду къахьегамхой депутатий районни е городской Совета исполнительни комитета решенеца.

Бер воIи йоIи даь тIаьшара ше дай-ноаной бокъонех бахана бола дайи ноанойи раьза хилар, хIаьта бер воIи йоIи даь тIаьшар цуча итт шу даьнна дале чIоагIду бер раьза хилча. Бер раьза хилар хьаь хоалок союзни республикай законашца белгалдаь.

Нагахьа санна дайи ноанойи бер хьалкхедеча дакъа лоацаш беце, бер воIи йоIи даь тIаьшар чIоагIду, иcхлючени хиларца, уж раьза беце а. Дай-ноаной раьза боцаш бер воIи йоIи даь тIаьшар чIоагIде йиш йола порядок уж доацаш хиннача из де йиш йола хьалаши оттаду союзни республикай законашца.

Нагахьа санна бер воIи йоIи даь тIаьшачуя, бер е сесаг дале, нагахьа санна бер воIи йоIи дал цу шиннена тIа ца вее, бер воIи йоIи даь тIаьшара вож суфрут раьза хила за. Союзни республикай законаш оттаду, исключени хиларца, вож суфрут раьза воацаш бер воIи йоIи даь тIаьша йиш йола порядок, уж хиннача тIаьша йиш йола хьалаш.

Бер воIи йоIи даь тIаьшар бокъона лоархIалгeх бер воIи йоIи даь тIаьшар дIадоаьккхилгeх судага гIолла мара де йиш яц.

Бер воIи йоIи даь тIаьшара бокъонашка бер воIи йоIи даь тIаьшар нийса хилча хьадола баьхаш хьаьлар дIадаьккхина, бер хьадола бокъонаш бер воIи йоIи даь тIаьшачуя дена [illegible] бокъонаш дIадохкар да, хIаьта иштта дIадохкар союзни республикай законашца.

Статья 25. Бер воIи-йоIи даь тIаьшарой, воIи йоIи хиннарой, цар гаргарча наха бокъонаши декхараши.

ВоIи йоIи даь тIаьшача берий, цар тIехьен бер воIи йоIи даь тIаьшарга а цар гаргарча наьха а дилланаь, хIаьта бер воIи йоIи даь тIаьшараш цар гагара нахи бер воIи йоIи даь тIаьшараршен, царех хьабаьннача дезалгей дIаяьча шоай бокъонашкей декхарашкей дилача хьабаьнна моттиг цаI йолча гаргарча наха ниьса лоархI.

ВоIи йоIи даь тIаьша берий шоай боахамеи бокъонаш а йоI шоай даьштен-ноаноштен цар гаргарча нахах хьалхашкарча декхарех мукъа а боал. Бер воI-йоI даь тIаьшар цхьа саг бале уж бокъонаши декхараши дита йиш я бер воI-йоI даь тIаьшар маIа саг вале даь безам бале, бер воIи йоIи даь тIаьшар кхалсаг вале даь безам бале. Бер воIи-йоIи даь тIаьшача хана из кхоабар дIаьвалдарах доагIа пенси зуа е паччахьалкхен е общественни организацешкарa пособи эша бокъо йолаш кинабале кхийна боацачар из юс бер воIи йоIи даь тIаьшачуя тIехьагIа а.

Бер воIи йоIи даь тIаьшарана декхарца берих дар дIаяздеча книжкаш тIа бер воIи йоIи даь тIаьшацар дай-наьнех да аьнна дIаяздe йиш я уж.

Статья 26. Опеке попечительство.

Опекех попечительствон оттаду дай-ноанойи боврца, дай-ноанойи бокъонех бахарца, дай-ноанойи наьмогаш хиларца е кхыча бахьанашца дай-ноанойи Iукал доацаш дисa кхийна доаца бераш хьалкхедаро, хIаьта иштта цу берий шоайи боахамеи бокъонаши хьаштеши лорадар духьа.

Опекех попечительствон иштта оттаду кхийна бале а цамогаш хиларца шоай бокъонаши хьашташи лорадаь [illegible].

Опекех попечительствен оттаду къахьегамхой депутатий районни, городской, поселкови е юрта Совета исполнительни комитето.

Опекунийи попечителийи бокъонаши декхараши, хIаьта иштта опекех попечительствон яра порядок... оттаю союзни республикай законашца.

РАЗДЕЛ IV.
ГРАЖДАНСКИ СОСТОЯНЕ АКТАШ

Статья 27. Граждански состояние акташта регистраци яр.

Саг вар, валар, саг йоалаяр-яхар, йитар-дIавалар, бер воI-йоI лаьрхIа тIаьшар, сийтах бера да дарктIар, цIи, даь цIи, тайпан цIи хувцар граждански состояние акташ дIаязъеча паччахьалкхен органашка дIаязде деза.

Статья 28. Граждански состояние акташ дIаязьяра ейсаннаш тIерча йорадок.

Граждански состояние акташ дIаязъяра юкъера гIалатеш тоаяри хувцамаш юкъейаьхьари, хIоачаш болаш бахьанаш я дале, царна хьашт долча хана юкъе къовсам а беце, чакхабеннх граждански состояние акташ дIаязъеча органаша. ДIаязъяьо тоалле е хуцце граждански состояние акташ дIаязъеча органаша на тIагаI суде дIаяз йиш я.

Царна хьашт долча хана юкъе къовсам бале, дIаяздаьр тоаду суда решенегIа хьежжа.

ДIаяздаьр дIадаьккхаь йиш йо суда решенегIа мара.

Статья 29. Актови книжкаш. Граждански состояние акташта регистраци яра бокъонаш.

Граждански состояние акташ дIаязъяр кувцарен юкъаметтаухьттаздарен порядок къоабеташ кертторе положенеш, хIаьта иштта граждански состояние акташта регистраци еча книжкаи формаш а цу книжкаш тIа даьча йоазонашка хьежжа тоаечa тешалий формаш а, актови книжкаш лораде лелагара порядок а, хаьнаш а уттадю СССР Министрий Совето.

Граждански состояние акташта регистраци яра бокъонаш уттадю союзни республикай законодательствашца.

РАЗДЕЛ V.
СССР ВАХАЧА ДОАЗОЛ ДЕХЬАРЧАРИ ГРАЖДАНАЙ ДОАЦАЧА НАЬХЕИ ХЬАКЪЕХЬА САГ ЙОАЛАЯР-ЯХАРАХИ ДЕЗАЛАХИ ДОЛА СОВЕТСКИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО ЮКЪЕКХАХЬАР. САГ ЙОАЛАЯРАХ-ЯХАРАХИ ДЕЗАЛАХИ ДОЛА КХЫЧА ПАЧЧАХЬАЛКХЕНИЙ ЗАКОНАШ, ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ДОГОВОРАШИ СОГЛАШЕНЕШИ ЮКЪЕКХАХЬАР.

Статья 30. Берий гражданство.

Бера да а нана а из деча хана СССР гражданаш хиннача берах СССР гражданин лоархI, из мичча хьа даьлале а.

Бера даь наьнех гражданство эргара я йоацаш, бер дечa хана царех цаI СССР гражданин хиннадале, бераш СССР гражданин лоархI, нагахьа санна бера даьх-наьнех цаI йу хана СССР територе тIа дахаш хиннадале. Нагахьа санна цу хана бера да а нана а СССР-л арахьа даьхадале бера гражданал уж берта бахарга хьежжа къоастаду.

Статья 31. СССР-е Советски гражданайи доазол дехьарбараш кхувлар-яхари доазол дехьарбараша шоайла саг кхувлар-яхари.

Советски гражданаша доазол дехьарбараш кхувлар-яхар а, хIаьта иштта доазол дехьарбараша шоайла саг кхувлар-яхар а юкъерча бокъонех чакхдоах СССР-е.

Советски гражданаша доазол дехьарчарна деча саг йоалаяро-яхаро гражданал хувцалалийтац.

СССР-е кхыча мехкий посольствашка е консульствашка даь доазол дехьарчарна юкъера саг йоалаяр-яхар, уж раьза а болаш из хинна хилча, лерттIа лерхI СССР-е, нагахьа санна уж нах саг йоалаеча-болхача хана чуль посол е консул хьожийвача паччахьалкхен гражданаш хиннабале.

Статья 32. Советски гражданаша СССР посольствашкей консульствашкей саг йоалаяр-яхар дар. СССР чухь а доацаш ду саг йоалаяр-яхар лертIа лоархIалга.

СССР доазол чухь болаш бахача наха саг йоалаяр-яхар ду СССР посольствашка е консульствашка.

Доазол дехьарча СССР посольствашкей консульствашкей саг йоалаяр-яхар е граждански состояние кхы гIуллакхаш дар чакхдоаккхаш юкъекхухь уж нах гражданаш болча Союзни республика законаш. Нагахьа санна уж нах тайп-тайпарча республикай гражданаш бале е уж малагIча республика гражданаш ба къоасталайдене, юкъекхухь уж раьза болча цхьан союзни республика законаш. ХIаьта барта бене актана регистрации ера гIуллакхерча саго лоархIараш.

Советски гражданашта юкъера саг йоалаяр-яхари советски гражданаша доазол дехьарбараш кхувлар - яхари СССР чухь а доацаш, из деча моттигга законо оттаьь саг йоалаяра-яхара форма кхоачаш а еш даь моттигаш тIача, цу тайпара саг йоалаяр-яхар бокъо йолаш лоархI нагахьа санна бокъо йолаш лархIара укх Лардий 10-чей, 15-чей статьей йоагIа дуьхьаленаш ейе.

СССР чухь а доацаш, йоагIаш йолча паччахьалкхений законашца хьежжа даь доазол дехьарчар саг йоалаяр - яхар СССР-е бокъо йолаш лоархI.

Статья 33. СССР Советски гражданий доазол дехьарчарнаьра саг йоалаяр - яхари доазол дехьарчар шоайла саг йоалаяр-яхари хоададар. СССР чухь а доацаш дола саг йоалаяр-яхар хадара мукIарал лар.

СССР советски граждании доазол дехьарчарнаьра саг йоалаяр-яхар хоададар а, хIаьта иштта доазол дехьарчар шоайла саг йоалаяр-яхар хоададар а юкъерча бокъонашка хьежжа ду.

СССР чухь а доацаш советски гражданаштен доазол дехьарчарнен юкъе йоагIаш йолча паччахьалкхений законашка хьежжа даь саг йоалаяр хоададар СССР-е бокъо йолаш лоархI, нагахьа санна саг йоалаяр-яхар хоададеча хана мар-сесаг шиккхе я саг йоалаяр-яхар хоададеча хана СССР а доацаш даьхадале.

СССР чухь а доацаш, йоагIаш йолча паччахьалкхений законашка хьежжа доазол дехьарчарна юкъера саг йоалаяр-яхар хоададар СССР-е бокъо йолаш лоархI.

Статья 34. СССР чухь а доацаш доазол дехьаьа советски гражданала дола бераш воI-йоI лаьрхIа тIаьшар. СССР-е берий воI-йоI лаьрхIа доазол дехьарчар тIаьйдара бокъонаш.

СССР чухь а доацаш даха, советски гражданала дола бер воI-йоI лаьрхIа тIаьшар чакхдоаккх СССР посольстве е консульстве. Нагахьа санна бер воI-йоI лаьрхIа тIаьшашбар советски гражданала лаьттаж вене, бер воI-йоI лаьрхIа тIаьшара чуьча бахкаьа дергбола цу гIуллакха дийна йиьа союзни республика органгара.

Бокъо йолаш лоархI иштта бер шийи територе тIа даьхна йолча паччахьалкхен органе чакхдаьккха советски гражданала дола бер воI-йоI лаьрхIа тIаьдар а, нагахьа санна цу тайпара воI-йоI лаьрхIа тIаьша цу гIуллакна ейнай аьча союзни республика органгара хьалхагIа мукъабаьккха хуле.

Советски гражданала дола бераш СССР територе тIа доазол дехьарчар воI-йоI лаьрхIа тIаьйдара бокъонаш уттаю союзни республикай законодательствашца.

Статья 35. Гражданал доацача нахи хьакъехьа саг йоалаярах-яхарахи дезалахи дола ССР Союза законодательстви союзни республикай законодательствеи чакхдахар.

СССР-е бахача гражданал доацача наха саг йоалаяр-яхар дола а ду, саг йоалаяр-яхар хоада а ду, цар саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьарча законодательстваш йола бокъонаш а я, цу законодательства белгалдаь декхараш кхоачаш е ду советски гражданашта санна.

Статья 36. Кхыча мехкий законашка, дунен халкъашта юкъера договорашка, соглашенешка хьежаш.

Саг йоалаяра - яхарех дезалех хьакъехьа дола кхыча мехкий законаш юкъехьахьа е цу законий ларда тIарча граждански состояние акташта мукIабал де йиш яц, нагахьа санна цу тайпара юкъехьахьар е мукIарал дар советски строй лардашта духьала доагIаш хилча.

Нагахьа санна СССР декъа лоацача дунен халкъашта юкъерча договоро е дунен халкъашта юкъерча соглашене чулоацаш саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьарча советски законодательстве чулоацараш а йоаьна, кхы бокъонаш яле, юкъекхухь дунен халкъашта юкъерча договора е дунен халкъашта юкъерча соглашене бокъонаш.

Из положени юкъекхухь союзни республика територе тIа а, нагахьа санна цу союзни республика дакъа лоацача дунен халкъашта юкъерча договоро е дунен халкъашта юкъерча соглашене чулоацаш саг йоалаяра-яхарех дезалех хьакъехьарча цу союзни республика законодательства белгалдаьрашт а йоацаш, кхы бокъонаш яле.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПАЛАТАЙ МАССАЗАРЧА КОМИССЕШКА

СССР Лакхехьарча Совета Союза Советаи а Къамий Совета а законодательни предположенешй Комиссеша увахаIеш лоравара социальни Iалашдара Комиссешкa а халкъа образовани, Iилма, культура хьакъехьарча Комиссешка а цхьана кийчъяьй саг йоалаяра - яхарех дезалех хьакъехьарча ССР Союза а союзни республикай а законодательствон Лардий проект, хIаьта из СССР Лакхехьарча Совета Президиумага дIа а елий.

Лардий проект общественностага шерра йоийта «СССР къахьегамхой депутатий Советий Известеш» тIеи къамий меттанашкa республикански газеташ тIеи кепатоха решени тIаийцай. Законопроект юнцага цхьа беттеи ах беттеи чакхденкхар бахьахь лаьрхIал.

Общественносто йоларах наьха кепатохача проекта хьакъехьа белгалдахараш кхьахьарашкех предложенешкех хьожар бе Комиссеша, хIаьта цул тIехьагIа Лардий проект СССР Лакхехьарча Советага дургьйар дерзIаш а да.

Лардий проекта хьакъехьа дерригa белгалдахараши предложенеши укх адресагIа ахийтар дез: Москва, Кремль, СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретариат.

ДИКА РАЦИОНАЛИЗАТОР

1943 шера вера В. Н. Новиков мехкадьтта промыслови управлене токара гонзал Іемне. Из болх дукха безабенна зІамига сан кхо бутт баллехьа токара гонзал Іемаль а наьний, фронта заказаш кхочушдо воданелар. Дукха ха ялалехьа военно-морской флоте гІулакх де тІаьхьа В. Новиков. Цига гІулакх деш 11-ча класса турбиниста гонзал Іемаш цо. Флотера демобилизаци хІанеча дена «Старогрознефта» НПУ транспортни конторе болх беш ва Виктор Николаевич.

16 шу да цо укхаза болх бу. Болх беш лехьа Грозне сайрийнара техникум йисте а яьккха, промыслови оборудоване техника-механика специальность Іемайир цо. 1964 шера дена транспортни контора кхерамзлен техника лорам инженер волаш хьаьвоагІа из.

Дукха болх бу В. Новикова шофарий кхетам лакхбара, аварен хургйоанаш леладе дезз гІулакхаш дарна Іемадеш. Из ГАИ штате воаца инспектор ва, кест-кеста наькъаш-ка дежурстве арадаьле гу В. Н. Новиков.

Дальчох кхоачам ца беш, кердадараш лехаш, балхана сакъердалуш саг ва из. Укх тІеххьарча шерашка транспортникий болх дикка аттача боаккхаш а, йоккха экономически эффект луш а йола 14 рационализаторски предложени еннай инженеро. Цо тийнача предложенешта юкъе эггара лоархІамегІа яр я дукха ха йоаццаш конторе балха юкъейоалаьр. Душевой еккосташка хий дІачуэдахийтара из дІоаху тха хьатІайоалаяра кхыча тайпара дергдолаш вІаштІехьдаьккхаа В. Н. Новикова. Из бахьан долаш кхыча балха зеха йиш йолаш 3 саг мукъавьлар цигара, хІаьта бІарччача шера лаьрхІача пох хулаш йола экономически эффект 2483 сом да.

ХІане нов. Новикова оттаьча схемах хий дІоахдергдолаш вІаштІехьдоаккхаш латт «Старогрознефта» НПУ жилищно-коммунальни контора ерригача банешка.

Дукха гІо ду Виктор Николаевича коллективе болча къонача рационализаторшта, из за промысла рационализаторий совета член.

«Старогрознефть» мехкадьтта промыслови управлене техника цІагІа бурув зеттачен мехкадьтта довхачен мел йолча оборудоване образецаш латт. Буровой вышкаш, грязеви насосаш, сепарационни трапиш установкаш, мехкадьтта паркаш хар обвязкаш — цу шейолча образецашка а хьежаш шоай балха говзал лакхъю мехкадьттахоша. Из оборудовани хьаьраш товза хулгаш хола Новиков а юкъе вола промысловикаш ба.

А. ТИЩЕНКО.

...Вона боаьшца «кІёж» яха бедабенача хания лаьтта вахаш йоала шийт трактор хьа а кхыча хий йисте дІоттайир Аьлте-Юртарча отделене бригадерча Арчаков Османа.

Бригадиро гІонча дІатІаваккар кунна:

— Хьай?

— Хьаьн, беш аха чувоаа со, — аьлар Османа.

— Бригадирага а управляющега а цІа хоатташ хьа балха тІара валийта йиш ах, — аьлар гІончас, — кхаьерва, хьай мух хьалаца.

— Сова цхьа сахьат мара дешш, кхаьрча лоацаргба ах, — йоалар Османа нохарех гон а еттий.

«Поргва, гІоргвац», аьлча гІар хьлар. Осман нух тІехьа а дийза юхьера скоресть а отталь юртагахьа дІатилар.

Бакъда, гаьна валийтанзар. Бригадиро а кхача кулгалхоша а тІехьа а баха наькъ тІара юхаваьлийта...

ШоллагІча дийнахь Наьсар-Керте бешамаш вахаш йоалнача цхьаькха «пхьагІилг» а лаьйар совхоза кулгалхоша.

Из «дІа метарглоша» хІама бІаргадайнараш сихха къоаламаш яр а валькхаташ ладе болабелар кхахьегама дисциплина телхаш механизатораш беттатоххаме оза кхаш.

ХІаьта а коммунистама, партийни комитета шийт тайпара оцени елар

НАЬХА ЙОАКХО Е

жу гІулакхашта.

— Вай механизаторий, белхлой хьанитаеш кхоачам ца бара, царгахьа букъ беззабе Іеша оаьал вайх дІаьна ца хилара белгалениш а уж, — йоалар шолагІча дийнахь саррахьа укхаза хинача собране ше къамаьл деш директора нов. Пляева. — Саохкаш, цифраш, гектараш мара хІама бІаргаго раьза бац кхьайола нах.

Нагахьа санна Аьлте-Юртарча, Наьсар-Кертерча отделенеш кулгалхоша цу хІанига боахкача механизаторий бешамаш йоала, уж а совхоза лаьттам санна шийт хайнахьа аха саналга, царех уж цайда аха безаш болга ха лайнахалаьре уж моттигаш нийслургьяр. — йоалар рабочкома нов. Цороева.

Механизаторашта эшар фу ца хьажарах, царга ла ца дуьгІарах, дІайха, саг оарцагІоаккхаргиола доца ала ца хараш. йийр хуьшар собране, укх хоагача денешка боагІача тайпара лотвлаш цхьаьнача боахамашка дІхашкарча социалистически хьа сийт.

Наьсар-Кертерча йизбола 4 трактора укх бетта хьахарча кхаь дийнахь 20 гектар мара лаьтта ахакар. Юкъера лаьрхІача хІаране дийнахьа буен' — 1,6 гектар... Кхашкара бахаш дІанадоагІача дена 600 гектар хиллал йола лаьтта ахь ца могаш хьуво укхаза.

Фу бахьан лехам да из, малагІа йоргнош а цу отделене бІаьстан бахаш шкадеттораш?

— Тхона-м хаш уж тхона кхаьча механизатораш фу вах ба, — аьлаш кулгаш дІа-хьа ухийт цигарча управляющенова. Бекмурзиева а кхьчар а — дІаьллу а лехар дича а кІанна хиллш, бахха тІехьабува, нофлаш кхоачамьйц. Къаьстта во болх бу тхона невкъостала баьхкарашна.

Шийт мехьал, гІалат, ийсса кхьахьетам вІаштІехьбаккха на хар коллективна, цаха дІатІа а бехкаш бохха кІалхара буала Іемача кулгалхой къамаьл дар из. Бехке бараш механизатораш бацар. Къамьлаш дахча коммунистама хьалбеххаьа их.

Чам боацаш, массахана а цхьан тайпара ца цу отделене бригаде дийнахь итта мара ца кийчтур даар. малагІа дІайза чаь пела хилац укхаза. Массанахьара нух чухьеххаш, бІеха а механизатораш чуІеш. салоІаш йоаца почемеш. Хьалхарвар, тІехьарвар малав хац, болх дІабалбу 8—9 сахьат хьвича. Кулгалхой шоаш а болхаш кхай тІа цу хана мара. Бийсана нет сахьат хальча болх соц, тракторахь тІа кхьаппа сагмара вац, дІавахь.

Цулухьа хІама жургаш оаш «дехар» дарах йоахар Наьсар-Кертерча кулгалхошка собране, шиш дьесса къамаьл сага дезаш.

Уж санна механизаторашт, техника а цу совхоза Донзакъний-Юртарча отделенера яр а. Укхаза хІама бу цар ахке а бахана хьнийре болх?

— Тха бригаде дийнахь кхоаза хІама кийчду, — йоахар цигарча управляюще Салоев Алик. — Бохтетаме гулдешаш и оаха стайоненка санна. Хоаа кийчъвь, салаІа, бувна гІонтта моттиг а механизаторашта.

Тха кулгалхой специалисташ Іуйрийна ких сахьат дальча кхаьчка боля, бийсанна дежурстве хул. Укхаза «дехар» не дезаш хац. Хор механизатораша шоай уйла ела, ахар фуд хьожалга. Цулухьа хай хам бу, дийнахь а бийсанна а шийт бизахча техника бахх беш а, техника, хьаьна ваьнначал 1500 гектар сонгІа лаьтта. ДІайийна аьннай дІаьлха ю культураш, дІакъайха аьннай лаьттаннара тІоалол. ХІана а Іоханашка а цигарча механизаторий сийна совхоза центральни усальбе уагІанкхийта цІе бахрах. Доха из тешаш.

Иштта хул болхлошахьа юкь ерайяча, цар хьалтаю кхоачамдайча.

М. КАРАЕВ.

Тайп-тайпара ДУ БАЛХАШ

Укх шера бІаьсти, хьалха санна доацаш тІехьа ярах, Іай дукха лоа а дийзха кхаш тІаьзв хилалрах кхашдара балхаш кІезиг-дукха тІехьаллаха дийзар тха боахамий. Март бетта тІехкьарча декошка мара кхар тха района боахамий хьалашка кхашкара балхаш дІадолале йиш йоль ха.

ДІадахача шера «еоаш лухиийта гІалаташ» терлал а аь района боахамашта юкъе эггара дьалха хІалоаладер укх шера кхашкара балхаш ХХ партсъезда цІерагІча колхоза механизатораша. Юкъ-юкъера макха бакха йиш йоль участкаш хьа а лехаш, сихха уж балхаш дарах йиш хилар деррига зиба ахьача лаьтта шин дийнахьа макхаш даха. Цу гІулакхо торо хилийтар района эггара хьалха бІаьстан юкъе ю культура — люцерна дІайийна сихха, гураь дийнача ялата макхаш даха.

Белгаде дезз колхоза механизатораша шекара свекла дІае ха хьатІехьачалехьа ца дІае кийча а из хилар. Кийчон балхаш дІадолазарча денех цхьаькха а хІалахийтача механизатораша ерригача техниказ биза лайпа ба ялаш. Шийт ханнахьа минеральни удобренеш тайсар кхашка.

ХІана дІайийна аьннай колхозе бІаьсти ю культураш. Шекара свекла дІае болабеннаб хІана. Из дІаюш ба шийт гІулакх дика довза механизатор Домалиев Іаьла.

Лакхара социалистически дехкараш тІайийна колхоза шекара свекла кхеераша — хий на дехкача лаьтта хІара гектара тІера 250 центнер. Белгалдаккха деза хІалахача шера хІара гектара тІара чуевар 335 центнер мара ца хинналга. ХІана бехкаб механизатораша шоаш лепна доа кхоачамдергхилара тешаш?

Шекара свекла кхеоча замьлахьта дьалхе а оттаьча технологически карташ тІа белгаль ерригана агрономигеш кхоачашдъай укхаза. Зиба аьха деррига лаьтта ахара хьисапе кийчльаьр, хІаьта керттера захам лаьш хІара гектара тІа цхьинча центнер суперфосфат тессар, шекара свекла дІае йолаллехьа хІара гектара тІа 1,5 центнер аммиачни селитраш подкормка йир.

Массеха дош ала безаш ба са къахьетам иштта дика вІаштІехьбаккха торо хиннача колхоза председатель волча нов. А. Вахидовх. Агроном ваи хІана колхозе. Дале а цун вІаштІехьдол лаьтта фу дижара нерла ийса деларя, балха зикал лакха хилара, кхай тІера ерригана пехарам дІанхар, тІехьакам лаьттабо. Цо хьоахам тел совхоза бригадашта.

Цхьайяхьда, тха района массадола боахамашка цхьатарра вІаштІехьбаьккхабин къахьетам. Масала, хьалцаргьа вай «Алтуринский» совхоза ялелагІа отделени (управляющи нов. Арпаев). ТІехьаьнхах отделене шекара свекла хьадийа дІашергІола лаьтта кийчдара балхаш, тоалаеш латт гураьха лийнача ялата кхелаш дехара агротехнически ханаш. Дукха техника болх ца беш латт техническа кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш, мича бахай хенш бац цхьанцайола трактористаш.

Цу гІулакха цІенхашта уйла е еза совхоза кулгалхоша, хІана аьлча, хІаначча гІехьагІа лаьтта кийчдаре культураш тІаерах балхаш цхьа тІехьаттета хьувкъам деала хургба — кхоачамбоацаш дехкарош. Цу гІулакха къаьстта бехктоххале ба отделене кулгалхой.

Цо хьовхам дая мегаргба шоай совхоза кхоалагІча отделене къахьегамхошкара (управляющи А. Вилаев).

Шийт ханнахьа динал лакха йоала шийт чакхдаах укхаза деррига балхаш. Отделене къахьеганхой шоай да мел дехар деш ба дІадахача шерарчуа кІезигагІа хьажкІа, шекара свекла ца хьувкъаяра. ХІаьта дІадахача шера хІара гектара тІара 263 центнер чуера шекара свекла. Цу хьалхерча культура хьувкъам шоаш лерхІача тайпара дика хилийтара де мел дезар дІаь отделене механизатораша. Дика кийчльача лаьтта дІаюш латт хІана шекара свекла.

Белгаде деза «Алтуринский» совхозе хьалха хиннача тайпара доацаш гІулакх дикагІа оагІорахьа хувцаденнаьга. Укх шера ила эзар тонн органически, 740 тонн минеральни удобренеш тайсай кхашка, гураьха дийнача ялата 2,1 эзар гектара тІа подкормка еьй, хІаьта 305 гектар бІаьстан ихье ю культураш а дІайийнай.

Кхашкара балхаш кхи а сихагІа, дукхагІа де йиш хургъяр совхоза нагахьа санна Курчалоевски МРО, Сунженски «Сельхозтехника» отделене шийт ханнахьа трактораш ремонт яь чинналаре. ХІана а тІехь цига «толшеш» латт тхьа трактор, хІаьта ховш а дац уж мала аракргъя.

Кхоачам бе йиш яц совхоза кулгалхоша шоашта хІана карагІдаьннача дикача гІулакхех, терхаш тІабахийта беза кхоачамбоацаршна къовсам лоаттабара.

И. ПУГАЧЕВ,

Шела района юртбоахама производствени управлене агроном.

Пхе шера план — ханал хьалха!

ХІАРАНЕ ДЕКХАР ДА

Пятилетка кхоалагІча шера хьалхара квартал чакхьалннай. Республика промышленноста ерригача белхлоша продукци арахецара план кхоачашъяра хьнйга ца Іеш продукцина реализаци яра планн социалистически декхарыш кхоачашдара хьнаре къахьега дезаш лоархІаме ха яр из кхо бутт.

Квартала итогаша къаьгга хьакхоьх дукхагІйолча предприятешка ритмично болх беш хилари хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашеш хилари. Из бахьан долаш республика промышленносто продукци арахецарех цунна реализаци яра кхаь бетта план тІеххоачаш а еш, планаа сонгІа реализаци ль продукци 4159 эзар сома мальха я. Къахьегама овсарле лакхъяра квартальни план 4,8 процент тІеххоачашдаьй.

Продукцена реализаци яра квартальни план толамца кхоачашъяьй «Грознефть» объединене ерригача мехкадьтта промыслови управленеша. Социалистически къе хьалха латт А. Шерипова цІерагІча Грозненски нефтемаслозавода, И. Анисимова цІерагІча Новогрозненски мехкадьтта чакхдоаккхача завода, производственно-энергетически контора, «Грознефтегаз» мехкадьтта газий управлене, «Нефтехимзапчасть» автоспецлене, «Электроприбор» яхача карбидни, «Электроприбор» яхача заводий, Грозненски аьшкабетона конструкцинай завода, Грозненски № 1 йолча гІишлой материалий, Шалларшура аьшкабетона изделейи конструкцейи завода, Самашкински консервни завода, Гудермесски маькх еча завода, Урус-Мартана райбыткомбината коллективаш.

Цхьабакъда, ерригача министерствай, управленей, объединеней, трестий кулгалхоша доаггІача хьалхале вІаштІехьдаьккхаац шоашта чуйоагІача предприятешна ритмично болх байталга, пачхахьалкхен плани тІайийна социалистически декхараши толамца кхоачашдергйола гІулакх делга. Из бахьан долаш кІезиглаш тІехьаюса предприятеш. Хьалхарча квартале тІехьайисай 26 предприятий. Нагахьа санна цу ерригача предприятеша пачхахьалкхен план кхоачашъяхьиларе, республика промышленносто кхы тІа а 2 миллион сома мальха продукцена реализаци е йиш хургъяр.

Бетт-бетта пачхахьалкхен план кхоачашъяц республика хьун боахамаш хьу лоаярен управлене дукхача предприятешна, моттигерча промышленноста министерства предприятеша, консервни треста, кхачан промышленноста министерства, бытова гІулакхаш дара министерства, кийчъярен шурий промышленностен управлене предприятешна. Цу управленей, министерствай кулгалхоша ии. Колотушкина, Камлински, Азортова, Коваленкос, Забелина, Кнаркаева, Яковлевас тІехьаеса предприятей коллективашта ноцъястал де деза ха хьатІаьттай.

Промышленноста ерригача доагІошка, хІара предприятега кІоаштта беш наха къахьегама толамца доагаш боза шоай балха бовкъа боза мастераш, иже хьалха латтараш, Партийни, профсоюзни, комсомольски организацей, бейлдий кулгалхой декхар да ерригача шоай торонаш еарцагІа а яьла. Цхьалагіча наьна хІара производствени коллектива дикача технико-экономически гайтамашна чакхьлахийтар Іемашцар.

1968-ча ШЕРА КХАЬ БЕТТА ПРОДУКЦЕНА РЕАЛИЗАЦИ ЯРА ПЛАН КХОАЧАШ ЦА ЯЬ ПРЕДПРИЯТЕШ

Предприяти	Директор	Партийни организаца секретарь	План кхоачашъяр проц. дІалоча.
Грозненски мехкадьтта чийдоаккха завод	Т. Г. Семенова	М. А. Жиболупов	98
«Пищемаш» яха завод	М. А. Керимов	А. Ч. Закриев	95
«Меляинструмент» яха завод	С. А. Казарян	А. С. Хинченко	87
«Главэлектромонтаж» ГМУ Электромонтажни заготовкай мастерскеш	Ю. Ф. Перуз	Н. Г. Мерикалов	86
Ермоловски леспромхоз	В. П. Воронов	В. Б. Киселев	10
Сунженски леспромхоз	Н. И. Цыкалов	А. М. Цукаев	81
Старопромысловски кирпичий завод	Н. К. Гуров	А. М. Остапенко	86
МалгІабика кирпичий завод	М. О. Бузуртанов	З. К. Эржепова	77
Наьсарера кирпичий завод	Х. Э. Бузуртанов	А. И. Шамаев	80
Гудермесски кирпичий завод	Р. И. Шаулов	И. Г. Осипова	71
«Чечингушволстрой» ЖБИ яха Аргунски завод	Л. Г. Гуревич	Г. И. Ковалев	90
Грозненски трикотажни фабрика	Х. Б. Котиков	П. К. Волобуев	95
Швейни производствени объедиени	А. И. Бабаджанов	В. И. Хуламов	94
Грозненски консервни завод	Н. Ю. Ампукаев	А. И. Стенько	90
Ассиновски консервни завод	А. Ф. Руденко	В. Н. Балотев	77
Кондитерски фабрика	С. И. Кудряшов	Д. В. Корбовой	93
«Ачалуки» яха минвода завод	С. Д. Цечоев		90
Шелковской райпищекомбинат	В. А. Дибиров	К. А. Мартыненко	89
Грозненски горпищекомбинат	В. В. Никонова	Н. С. Пестренин	99,9
Сунженски райбыткомбинат	Н. С. Высочинский	Г. И. Шамардина	88
Гудермесски горбыткомбинат	Г. Д. Умаров	В. Е. Ягольницкий	84,7
Наурски райбыткомбинат	И. М. Гайдин	А. Э. Батукоев	84
Грозненски мехлесхоз	М. Я. Чахкиев	Г. В. Веденеев	60
Веденски лесхоз	С.-С. Б. Кусаев	И. Догаев	62
Ачхой-Мартана лесхоз	Ю. Ю. Мизиев	Х. Кукашев	71
Шелковской лесхоз	Б. П. Матвеев	И. Ф. Мишаев	83

ЧЕЛЯБИНСКИ ОБЛАСТЬ. Бакальски рудник — Урала къаьнагІа йола предприяти. ШиІ бІаь сонгІа шу да Бакала дьакха руда металлургически заводашка уха.

Горнякаша доагІаш дола дакъа лоацаргда укх пятилетке. Аьхха 1968 шера Челябински, Саткински, Ашински, кхыча металлургически заводашка гІоргьа рудай массеха миллион тонн.

Сурта тІа: Бакальски рудника карьере.

Б. Клиппенштейна сурт.

ТАСС фотохроника.

КАРАГІДАЬННАЧОХ КХОАЧАМБАЦ

ДІадахача беттанка доьла къахьегама толамаш кІы а едадоахаш къаьлет Грозненски химически комбината кухкхача цехий коллективашта. Царех а П. Щербаков кулгалйу губителк еча цеха коллектив. Хьалхарча декада дІадаш 121,5 процент кхоачашдаьй цо. Планал сонгІа арахийнай кухкхача азарий сома мальха продукци. Иштта дика хьаІьеташ а коммунистически спорте доаккха нов. Романова Дроникки керте йоттача цехий коллективаш.

Комбината ерригача коллективо а тІеххоачашдаьй апрель бетта кхо ден план. Арахецача продукцега дІабода мах лохбарах укх шера комбината белхлоша пачхахьалкхена кхедаь аьча 146 эзар сом ха. Укх шера кхоаь электроэнерги 517 эзар киловатт-сахьат да, хІаьта кхоаь Іы 25 эзар сонгІа мегакалорий я. Уж толамаш кхы а совдолаш 1 Мая денача сонгІатанца дакъа бахха лерхІ хиннзана.

Н. НАСТЫРИНА,

тха штате воаца корр.

Доазол дехьара

АКТУАЛЬНИ ДЕШАЕХ ЙОЛА ЛОАРХІАМЕ РЕШЕНЕШ

КПСС ЦК Пленума балхах лаьца доазол дехьарча кепайоазоно дувцар

БУДАПЕШТ, 11 апрель. (ТАСС). «Непсабадшаг» яхача венгерски газето тахан хоам бу дуней халкъашта юкъерча хьала актуальни проблемашна дуней коммунистически болам кхотабар духьа КПСС-о лоаттабеча къовсама дешаш дийцача КПСС ЦК Пленума болх чакхбаларах.

Газето белгалдоакка, тахан юкъаметтигера декхар коммунистически болхлойи партей дуней халкъашта юкъера совещани кийчъалта хилар. «Непсабадшаг» яхача газето къаьстта подзаголовкаш а уттаеш хьакъесташ Софе хиннача совещанен Дрездене вІашагІкхетарен лоархІам белгал доакаш а социализманен капитализманен юкъера идеологически къовсам ирбенна хилар дувцаш а йола КПСС ЦК Пленума сецам тІера разделаш.

Пленумо, яздв газето, бизза къоабалбьаб дуней халкъашта юкъерча политика дІакъей дуней коммунистически боламен КПСС ЦК Политбюрос чакхбоакха политически практически гІулакхаш.

СОФИЯ, 11 апрель. (ТАСС). Газеташа эггара дикагІа бІаргагурболча моттигашка кепатох тахан «Дуней халкъашта юкъерча хьала актуальни проблемайн дуней коммунистически болам кхотабар духьа КПСС-о лоаттабеча къовсамех хьакъехьара» КПСС ЦК Пленума сецам. Керте гІолла аьча йоазонашка белгалдов газеташа, лакхлуш болча СССР низо сийнон машарен социализман хьаштий, империализма агрессивни политикана духьалерча къовсама тІа тІа чІоагІагІа вотту боаккхаш хилар. Газеташа иштта хьакъовста а дешш наду буржуазни идеологена духьала тІагІертта къовсам лоаттабезе берг ца хиларах а империализм хоадамболаш юхтоханза ерг ца хиларах а дуншаш дола сецамэ дакъа.

БЕРЛИН, 11 апрель. (ТАСС). «КПСС-о цІаькха а хьакхайкаду коммунистически болии кхотабар духьа дІахо а къовсам лоаттабе лоархІаш хилар. Лакхлуш болча Советски пачхахьалкхен низо ноакъостал ду интернационалий кхотадалар тІоагІдира» — керте гІолла даьча цу тайпарча йоазонца кІал «Нойес Дойчланд» яхача газето тахан кепатох КПСС ЦК Пленумах йола материалаш — Пленума балха хьакъехьара бизаз хоами цу сецама ерригатекст.

Пленумо, белгалдоакх «Нойес Дойчланд» яхача газето тахан кепатох КПСС ЦК Пленумах йола материалаш — Пленума балха хьакъехьара бизак хоами цу сецама ерригатекст.

Пленумо, белгалдоакх «Нойес Дойчланда», бейрига а бизза а къобалбьаб КПСС ЦК Политбюрос дуней халкъашта юкъерча политика дІакъей дуней коммунистически боламен чакхбоаха политически ноаь а практически гІулакх я.

Газето хьакъеста а еш белгалйоа Будапешта Консультативни вІашагІкхетара, Варшавски договора юкъедаькъа доацача мехий Политически Консультативни Комитета Софе хиннача совещане, социалистически халкъмехка партей правительствай кулгалду дентодаш Дрездене вІашагІкхетара ктогаш къоабалъеш йола сецам тІера моттигаш. Къаьстта белгалйоах моастагІий идеологена духьала машар боацаш къовсам лоаттабанза, империализма тийшача балхагІа леладу гІулакхаши Малхбузен Германе милитаристско - реваншистски политикен хоадамболаш хьагучакханза ерг ца хилар дуншаш йола сецама положенеш.

КПСС ЦК Пленумах боле хоам иштта кепатехаб «Берлинер цайтунга» яхача газето а.

САЛТИЙ-НЕГРАШ ЭГІАЗБАХА БА

НЬЮ-ЙОРК, 10 апрель. (ТАСС). Тийшача балхах Мартин Лютер Кинг веро вгІаз а бигаб, хьов а баьб Вьетнамерча США герзашцарча низий контингента юкъецала бІаь эзар американски негр, яхаду «Нью-Йорк таймсо», газето корреспонденто Салтоне даьча хаттарех хьахинна чуттІа а дегІа.

«Хьо деррига цІадаха а негритянски халкъа боккьонаш бахьан долаш лоаттабеча къовсама юкъедаха а дезаа. Тхоай халкъа новкъостал де деза аха» — йоах уж хаттараш деча хана деннача шоех цхьанне тІа».

«Се цІагІа хилар лоъра сона. Тхоех хІаравар цІагІа хила веза ха хьатІаьттай — доахьош а худаш бехьалуш латт вай мохк», — йоп дІалар цхьаьнка американски салтечо-негро.

«МолагІаш хинна а цхьа идеали бахьан долаш беш хила а нег вола укхаза тІем, цхьабакъда, эггара хьалхарча арагІанна тІа, тхоай а цІагІа идеалаш, цулухьа тхо цига хила а деза. Тха хьаьхь цІагІа, ВІашагІкхийттача Штаташка да», — доалду корреспонденто укх тІеххьарча хана США хиннача событеех фу хет дьома хьина лаьча хаттара цхьаьнка цхьан негритянски салтечо дешна жоп».

ОарцагІъяьннай Пентагон

ВАШИНГТОН, 10 апрель. (ТАСС). Шин фронтерча — Вьетнамерчен американски городнй негритянски геттошка бахача наха духьаларчен Вашингтона тІемо США стратегически резерваш кІезиче тафлуш дІадоаль хьовзаль а США оборона министерство, яхаду «Вашингтон пост» яхача газето.

Укх тІеххьарча деношка гІайтта Вашингтоне, Чикаге, Балтиморе, кхыча горадашка бахе негрийа боаш мах тІабабарб полицейа Іо Іе ваьгайаши эскарен хьамап гвардех 55 эзар сонгІа салте вахийтана дІаняр США правительство.

«Вашингтон пост» яхача газета корреспондентага Дэвид Гофманага Пентагонера хрантавчача хьинеех, кхыча американски горадашка а хоа доле дехьа салтота гІулакхаш нийсденча сихха цига вахийта безаргдуле а аьнна юкеника 20 эзар салте мара вац хІана деррига а США стратегически резерве. Къаман оборона системе хьаьна Іургаш дІакъовлача хьисапе оборона министерства 12 штатерен Колумбия яхача провинцерен нах тІахьийхаб къаман гвардена юкъе боккьонца хоза тІема гІулайх дара. Верригаш а тІехва лаврдІача генна бе а деккьа йІоттаваье къаман гварде 300 эзар салте.

«Вашингтон постэ» йадечох, из США исторе чухь цІаккха а ца хиннача тайпара тІема кийчо чІоагІІдара чакхдоалл гІулакхаш да «чуьхьарча кегаро» тІаттадаьча сагтотачь хьала жоп далара.

ВЬЕТНАМСКИ ХАЛКЪАЦАРА СОЛИДАРНОСТЬ

ВЕНА. Австре Коммунистически парте инициативах дІадола а даь, нахха городашкен юрташкен чакхдоаккха латт къовсам лоаттабеча вьетнамски халкъацарча солидарноста кІорд. Митингашка, собранешка, демонстраценешка австрийски коммунисташа хоадам болаш хьадех дуцала боакхаш вьетнамера американски агресси соцаелга.

Вена дукахача районашка дІакъуцхкаш да американски агрессорий тубабоаха фотодокументаш.

ЖЕНЕВА. 129 эзар швейцарски франк мах бола полевой госпиталашта оьшача хирургически инструментий оборудованен 40 ящик Къулбехьен Вьетнаме мукъаннахара Къаман фронта Цене ЖІарта адресагІа дІадаьйтай. Уж ахчай Швейцаре бахача наьа гулдача ахча.

БОНН. «Вьетнаме тийшача балха тІом бен а США», «Американаш, дІадовла Вьетнамера!» — уж лозунгаш а долаш йола демонстраци хиннай малхбузенен германски Бомберг яхача городе латтача США бІун артиллерийски казармашта юкъе. Полицейскеша казармашкара тІехьавцца йеттаб демонстране декъошкай. Яхь саг лаьцаь.

НЬЮ-ЙОРК. «Дика дейтелаш Вьетнамерча тІемо саготаш граждевийни» яхача организаце 8 эзар чоацо мийал лаьцай цу печка США еш агрессена духьале кхайкаара белгалонна. Нах болбечуа хьоро Мемфисе вийна негритянски лидер Мартин Лютер Кинг цу организаце сопредседатель хиннав.

(ТАСС).

ОАКХАРИЙ ХЬИСАПЕ БОМБАШ ЧУЕТТАР

ХАНОЙ. (ТАСС). ДРВ территорена чуетта бомбаш «кІезигьяра хьакъехьа» США президента Джонсона заявлени оь йолашехьа а, американски авиаце 1-ча апреле дена 8-ча апреле кхаччалца долча бархІ дийнахьа дІаде а чІоагІа бомбаш чуйийтай листта нах бахача Вьетнама Демократически Республика районашта.

ВИА агентства бена хоамагІа, апреле Джонсон яхача районе США авиаце оакхарой хьисаве бомбаш чуеттар бахьан долаш маьрша бахача нахах вийнеч човнаш яь 50 сонгІа саг ва, нах чубаха 100 сонгІа ахаки йохаьй. ДРВ маьрша бахача наха духьала фугасни маркенин бомбаш чуетт американски авиаце, ракетай кхув. 30 гаргга саг вийнеа Тхачіа районе, дьнах чешнаш бола дукха нах ба Кинлиен яхача нах бахача пунктерча католически храма американски самолеташа доь тудар бахьан долаш човнаш яь бобаьи.

Дукха самолеташ цхьаба тІа а ухаш чІоагІа бомбаш чуетташ латт 19-ча параллелагара къилбаседентахьа яхача Винь-Бинь, Куангчи яхача провинцешта.

«СЕРДАЛО»

3-гІа агІ. 13 апрель 1968 шо.

1965-ча шера ноябрь бетта кхелхар Нохч-ГІалгІай писательски организацие правлене белхтоахкама секретарь гІалгІай воккха писатель Зязиков Хусейна Бахьаудин.

Из вар дикка коммунист, парте болхло. Писатель велар цІаьхха, шийна 56 шу дьалкхача хана. теттара боккха доархІам болча кІоаргача балхешта тІаьийрзача хана.

Цхьабакъда, цун хе кийкар а кІезига дац: из тоъам болаш да писатела цІи йиц ца яла.

* * *

Писатель Б. Зязиков ваь 60 шу дизарга

ЗАМАНЦА ГІА БОАХАШ

ПИСАТЕЛА вахара къахьега хьежача мара хьагучадалац цун юкъ-сибат. Дикка доархІам болаш хул цу дакъе писатела биографи. Лоацца хьожаргда вай цунга.

Зязиков Бахьаудин ваь 1908-ча шера 14 апреле Наьсарен района. БурокІалда арахочуш дезале. Школе вахав 1917-ча шера. 1924-ча шера кхаччалца деша ваьгІав Наьсарерча юртбоахкама школе, цул тІехьагІа Орджоникидзе йиллача гІалгІай хьехархой техникума подготовительни отделене. Цигга деша ваттІаш дукха хІамаш довза безам болаш волча кІаьнка дезалу художественни литература. Ше Іодийшачун дукха уйла яь ца Іеш, цу хана ше яздe а волалу из. Цунга хьежжа ше техникуме деша вахе 4 шу доаллашехьа, шийна новкъостаца Осмиев Хьамзатаца по кадру «Дьайн бераш» яха дувцар, хІаьта из 1928-ча шера «Сердало» газета тІа кепатеха ара а доал. Цул совгІа цу шерашка дештара деньга сюжеташ совбоалаш волча зІамигача сапо ше юрта вахача, шийца деша баьгІача кхача новкъосташа а санна, дукха гІалгІай багахбувцама произведенеш кІаяъю, Бекиев Дордигla Тембота Абрамова Виктория Константиновнас хьалхле а деладеш техникуме арадийнача кулгайоазон литературни журнале дакъа доац.

Техника дешаш 1930-ча шере хьехархой техникум йисте а яьккха, кхуваш йоагІача тІехьенна кхетам бала хьалхагІа Сурхотіарчеи тІакхи Мочкъий юртарчеи школашка хьехархочун болх бе вода Бахьаудин.

Литературацара безам кхы а совбаларах, 1931-ча шера сентябрь бетта Къилбаседа Кавказа педагогически института аспирантуре гІоргболаш студенташ кийчбеча шии шера курсашка деша вода из. Цу шерашка тІетеІІа дешарал совгІа, но дукха материалаш язъю «Сердало» газета тІа, альманаха тІа. Цу хана цуьна дагадох эрсий меттала дешаш шийна дукхадезаденна долча эрсий литературацара произведенеш гІалгІай меттала йоахилга. кІаьта цо из болх 1932-ча шера дешо дІа а болабу Новиков-Прибоя язъяь йола «Форпа тІа цІи кьнер» яхача дувцара перевод арца.

1933-ча шера дика дешаш институт чакхъаькххачул тІехьагІа из балха вода Грозне йиллача Нохч-ГІалгІай республиканска книжни издательстве Бакъда, дукха ха яледехьа — 1934-ча шера — из хьожаву Наьсарен района халкъа образование отделе заведующелла. Укхаза а шийна ижо ца беш гІалгІай берашта дешийта торонаш совьяха гІерташ къахьегаргa совгІа, но цхьаьша литературни белхаш ду—переводаш арал совгІа, гІалгІай халкъа багахбувцама дувцараш, легендаш, фольклораш дІаяду. Цу хана даьча балхех дархІа эзеш я 1937-ча шера Нохч-ГІалгІай книжни издательстве кепатеха Бахьаудина гІалгІай меттала яьккха эрсий сийлахь-воккхача поэта А. С. Пушкина дикагІча дерех цаІ йола «Дубровский» яха повесть.

1938-ча шера писатель юха а республиканска книжни издательстве балха вогІа. ХІана боккъонца тІаера из дуккхача хана дика шийна дагадьлача гІулакха. Къмча балхех мукъа а волаш, эрсий классическа а советски а литература дикхдикагІа йола произведени гІалгІай дешарашта шийна къьна меттала дІайоазйита віаштІехьдоал писатела доаццача хана. Цу шин-кхаь шера но перевод ю М. Ю. Лермонтова «Вай хапара турпал» (1940 ш.), Л. Н. Толстойя «Кавказа есар», «Той дІадахача» (1939 ш.), А. П. Чехова «Чиновника валар», «Бетта чу воалла саг» (1938 ш.), Фурманова «Чапаев» (1941 ш.), Паустовска «Колхида» (1939 ш.), иштта кхы а дукхача произведенешта.

СИЙЛАХЬ-боккха Даьзен тІом болалуча 1941-ча шера Бахьаудин Нохч-ГІалгІай КПСС обкома кепайовзоа отдела инструктор вар. ХІаьта цу шера июнь бетта из тІем тІа а вахар. Орловски военни округе хиннача военно-политически школе 6 бетта курсаш яьхачул тІехьагІа цо болх бу «Даьхен воІ» яхача тІемахошта юкъе шерра дІаларжаш хиннача газете корреспондент волаш а, цул тІехьагІа партийно-комсомольски отдела начальник волаш а. Дукхенахьа кхьчар цу шерашка майра тІемахо. Цудуьхьа цхьанна хІамо а чхатосаьар ханиахьа газет арадалар. Шийн цхьанахье а, довттІача бесса а яьха латташ вийдергІоле дош корадоаІар денна а бус а салташта юкъе, массе хана а дьалхарча майІиге хулача корреспонденти. Хоавкета алазар цунна майора званн а.

Укхаза какъайьлар цуьна советски писатела говзал. Из гуча да Бахьаудина цу хана советски наха лоаттаьбьна къовсамах язъьача очеркехи дувцарехи. Из гуча да цо тІем тІа леладаь дневник дийшача.

Из ше мел дар иштта даьа а, ала доагІа, Бахьаудина боккъонца бола литературни болх Нохч-ГІалгІай республика юкаметтаоттаьчул тІехьагІа мара дІаболабаланзар аьнна. 1958-ча шера мара арадалац писатела хьалхара книжка. Из дар дукхагІча дакъе тІема хана хиннача событех яздь дола «Советски сага лоІам» яха дувцарий сборник. Цунна юкъе дахар «Республика цІерагІа» ялача граждански тІема хеталача повеста цхьан дакъал совгІа, «Тхъестлагіча ноябре», «ЭгІазал», «Ваьча юрта», «Хатар» яха дукхагІча дакъе тІема хана яздь хинна дувцараш.

ДукхагІча дакъа уж дувцараш цхьа язъяча очеркашта тара да. Из дар очерка жанр фронте дІархІаметІа хиларца дувзаденна. Царех цхьадораш иштта дІа а долалу: «Тха арми лаьттача фронте»..., «Февраль бетта, сийрдача хьагача бусса, дистача дикха хьуна юкъе гІолла»... аьле.

ХІаьта а, цу произведенешта юкъера а, вайна гу советски наха фашизмах хІалакьяра дукха лоаттадаь турпала гІулакхаш. Зем бахча хоаш волча яздархочо хьаькокх советски наха патриотизм. Шелал а моцал а доаш, боха ца бохаш, шоай наьах тешам ца боаш, цхьа барт, цхьа уйла йолаш берриге советски нах фашизма дуьхьаьоттара бахьан да автор гучадаккха гІертар. КІезигача дешашца, сурта тІехьа сурт цулаж, шийн цІерагава дийна ца Іеш, кхача тІемахошта дувцаш сенна долча хьисапаца яздаь, боккъонца цу хапара вахарах дола сурт дилла віаштІехьдоал автора. Цудухьа цхьаькха а саг аитац писатела цу доацача дувцараша а ше Іодешашдар бе-башха доацаш хеталуш.

Дика дегІайоагІа писатела говзал тІехьагІа арадаьннача дувцарийи очеркийи сборникаш тІа. Царна юкъе «Олмаза Кхоази», «Махьмад Умаров — партизан» яхача, лакхача говзалца язъяь дархІа езача гІалгІайчеи юкъе граждански тІема хана хинна, исторически событеш ювцаш йолча очеркал совгІа, вайна гу эпически йоазонаш де писатела еш йола кийчо а.

Цкъа-дале, цу книжкашта юкъеяха произведенеш дукхагІча дакъе исторически темах язъяь а. ШоллагІа-дале, уж тоъал кІоаргагІа вахара тохкам беш а я. Царна юкъе боккъонца вахара юкъе хинна хІамаш а, боккъонца шоай цІераш а йолаш хинна нах а. цар гІулакхаш а дувца а, яздархочо оттадь цу хапарча турпалий — граждански тІема хана біухошта новкъостал деш хиннача гІалгІай цІи хезача Олмаза Кхоази яхача йоІен, лекхал долча партизана Умарова Махьмаден — сурташ типични дархІа доагІаш да.

ИЗ ШЕДАР а иштта даьа а, ала доагІа, уж массе а произведени автора эпически йоазонаш даяра яь кийчо мара хилар аьнна: Зязиков Бахьаудина 1958 шера дешо дагенкоевбар боккъонца йола эпически йоккха произведени язъяра уйла. ХІаьта цу шерашка цо язъяь кепатехар тІехьагІа біарча арахецайолча «Республика цІерагІа» яхача повеста дакъеи, «Сийрдача новкъа» яха хьалха «Маликат» яхаш арадаьнна дувцар шер а даь язъяь йола зІамига повести. Иштта зІамига повесть дархІа метаргдолаш да Бахьаудина «Ираз» яхача книжка юкъе дикха «Иван Иванович» яха чоалхане дувцар а.

Иштта, йоазонгара йодлонга воалаш, шийн говзал лакхьеш, очеркаши дувцарашти яздеш хІаволаьенна, зІамигача повесташка воал писатель. Цул оамал хинна дІкотт шийна эттара хьалха гІалгІай йоатт хьайхача шийн хьехархочун Беков Тембота санна, дукхаІоа юхаверзаш, хІера мутІа тоабь, шеьрбь мара цхьанна а произведенена кера ца тохийтар. КІезиг-кІезиг отрывкаш кепатуаш, уж наха тІа иштта ца лоожаш, наьха уйлага ладувгІаш вар писатель. Цудухьа шийн керттерча произведенех цаІ йола «Республика цІерагІа» яха повесть цо арахецайар 1962-ча шера мара. Из дар яздархочун дикъалагІа йола книжка. Цу „ханнала гІалгІай литературе арадийнача йоазонех эггара йоккхагІа йола произведени дархІа елаш яр из повесть. Чулоацамга дилача а, вешта формага — сюжетага, композицига хьежача а из боккъонца ціенкахьта зоачоча реалистически литература произведени яр. Из Іоссаш вайна гучадоал гІалгІай яхь тІехьено — даси, воІеи, шийн воІеи лелада гІулакхаш. Писатела віаштІехьдоал цхьаа бІаь шера лийначи гІулакхех керттера дараш хьаьхьокха Белгала писатела уйла тІаса Къилбаседа Кавказе хиннача граждански тІема событешца.

Цхьа біаьнега кхачча турпал ва укх повеста юкъе дакъа лоацаш, хІаьта царех хІаране повеста юкъе ши-шийн моттиг дІа а лоац.

Дика віаштІехьдаьннад автора повеста керттерча шин турпала суртсибат гучадаккхар. Уж ба ГІуши-Хьажев Османи, даь-даь, шийн воІи. Уж шаиге а воаг цІенa, деналa болаш, майра, чьрийн къонахий ба. Халкъа хешаш кхоачашхара уж кийче ба шоай са дІалала а. Хозетта ехаш ГІуши-Хьажас «Нагахьа санна айкайтта воІ са валаре уж берригаш а большевикашта дІа-м дьаьра лургбар аз». ХІаьта ГІуши-Хьажий шийн воІа Османа сурт-сибат деллорча автора хьаьхьекхар къамая революционни баьчча хьа миштта кхув, цо шийн дьаьшта дагадаьлар кхоачаш миштта ду.

Граждански тІема хетаь я Зязиков Бахьаудина цхьамкха а 1964 шера язъя йола «Турпала вахарцара ийс ди» яха повесть.

Вайна ма харра, Доланха-юртарча тІом бувцарца чакхйоал «Республика цІерагІа» яха повесть. ГІалгІаша цу тІематІа йоккха турпалал хьакха ма а, цу тІемца чакхбалазар Къилбаседа Кавказера граждански тІом: шоаш ихар ца дарах деникинцаша йоагайий хІалакьо Эккажкъонгий юрте СуркотІеи. ХІаьта уж событеш дарде а ехка Зязиков Бахьаудина шийн «Турпала вахарцара ийс ди» яха кердa повесть язъю.

Цу повестах тешаме ала йиш я: из повесть наха езаенай аьна. Из хІаьад аьча, цкъадале, ала доагІа автор цу йоазон дарде декха боккъонна вахара юкъе хинна дола гІалгІай къама турпала гІулакхаш шоаш а къаха безам тІоаварбоалаш да. ШоллагІа дале, яздархочо царех дуьш хьаькалца, бокхача безамца, сакъордаме. Цунна цкъана боагІача тайпара мах бу цо къаьстача турпалий а, ше яздечун а. ХІаьта цу бехкалонаша торо хулийт из повесть ецарий тайп-тайпара нах къахьга го а, цар оамалаш а йовза, царех доахка дякаларахи водарашъ къоастале. Цудухьа тайп-тайпара ха йолча дешархой теркам тІаьзар Зязиков Бахьаудина кердача повесто. Газеташ тІеи «Лоамаш Іуйре» яхача альманаха тІеи кепатеха арайийна повеста доакъош берригача наха безаша дешар, бераша а бокхийчар а.

Граждански тІема турпалхочо Нальгиев Мандрес яьккха котало юкъарал совгІа, повеста тІа а чІоагІа аьттув болаш язъяь моттигаш, къаьнга кхелла сурташ, дуккха хана дагалаттаргІола художественни образаш — Оалхазар, Зана НоавІоаг, город Тулера Мапаречун эрсий новкъостий — Андрей а, Иван а.

Дикка тешаеш хьаькокх писатела наха юкъера нердадар: халкъа хьал баьнначо наьха шийн лекар дІадоал царна юкъера. Шийн дезален, шийн уйла-ярь ца Іеш, шийн халкъа кхоллен уйла еш ва Майрар.

Автора дика віаштІехьдаьлар эрига хало шоай белашаш тІа хьал а лаьца Октябрьски революцес хьеенна боккъонаш карара ца яайтара дуьхьа шоай синош дехка біна вай даьй даьйдайи образаш хьаьхолла.

Алл доагІа, эрсий меттала а яьккха укх тІехьарча кхаь шера йоккхача тиражаца Москве араьнна берригача Советски меттца дІаяьржарал совгІа, из повесть вай советска дуккхача къамий литературе юкъе шийн моттиг эца а лаьна дІаяттаьлга. Из хир писатела йоазонаш дукхьала шийн халкъа дезарал а доакхара а совгІа. кхьча воалаш долча советски къамаша а шоай дараша цо дезаш тІаьйар. Из дар писатела художественни говзал лакхъенналга, денгара-денга дегІайоагІалга, цун кхы а доархІаме йола художественни произведенеш язъе кердагІаяргдолга. Цхьабакъда, цул тІехьагІа писатела «Дега гІодаленда» повесть мара язъе кхиаяц. Къазача Іоамазо віаштІехьдалийтарар цун дага шеа хиикар кхоачаме. ХІаьта а цун тІехьарча повесто вайна белгалла хьаьхьокх исторически темех доле говзаче йазйош кхолларал совгІа, шийн вахара тІехьарча шерашка вай тахана вахарах йола произведени язъе из воланеча хиннилга. Цу дешаша со ала валаи Бахьаудин исторически темах долче йазоний таханарча вахара бухбаи бак дьаьна: дІаяхача, къаьнача заман дувцаш а писатела гучадохар халкъа вахарна советски Іалаа эттача тІехьагІа хинна хувцамаш. Из яр Бахьаудин вай замана къеа, йоакха говзал йола писатель хилар белгалой.

Республика зрителашта керда спектакль кийчьяьй М. Ю. Лермонтова цІерагІча эрсий драматически театра творчески коллективо. Из а Э. Скарлетта пьесан оттаь «Эгіаьлвий цІа» яхаш.

СУРТА ТІА: спектакла сцена. Фелича роль ловзаш Нохч-ГІалгІай АССР-а халкъа артиста Е. И. Красвшина (аьрдехьарвар), Чичилло роль — республика заслуженни артиста Е. П. Харичева.

Н. Кобиашвиле сурт.

ХЬАЖАРГА КИЙЧЛУ

«РСФСР районни культура цІенаш бу болх дикагІа тоабараки цар материальни база чІоагІъяраки» болча 1967 шера 31 июльча РСФСР культура Министерства коллеге сецанга хьежжа дІакхайкадаь районни культура ЦІеноша Всероссийски хьажар. Хьажача хана кхоачаме дахархІа лехар да массе а жанрех йола дийи болх бу кхийнараша а берашта а дахьрІа самодеятельни художественни коллективаш віашагІйоаллаш.

Цу решенена дувзадення райисполкомо чІоагІьяьй Наьсарен районни культура ЦІен балхага хьажара йола комиссен. РДК активо белгальяьй 1968 — 1969 шерашка хьажар чакхдаккхара план.

Ала дезаш да нака юкъера культурни а кхетаме а болх віаштІехьбаккхара, художественни самодеятельность эгІаккхуьйлара, сайра агитаци кичьяьй, юрташкарча культура учреждениешта методически новкъостал дара хьажьхьа хІанзехьа а 1968 шера хьаьхарча кварталe дагарІалейна цхьаьнсна хІамаш хилар.

Районни культура ЦІагІа чакхъяьхай «Сийлен къахьегами дІамий улаув латт», «Пионерия», «Сийле Лоацъеш цу деной», «Къоархой «Орсиен» яхача темех йола сайреш.

РДК активо культура Министерстве новкъосталла «Селгьани» яха берий клуб йиллай. РДК метолиста тов, Вежикоевс трикотажни фабрике «Лоамаш кхаласг» яха клуб йиллита віаштІехьдаьккхара дукха къахьийнна. Цу клуба девиз я: «Тахана дарьже, ловзаи кхаласг, гІеттe коммунизмагахьа йоале».

Наха юкъера культурно-кхетама болх хІана юкъарчая деннаш производствени участкашка чакхбала лаьгІий культура ЦІен активо. Иштта, масала, «Электроинструмент» яхача заводе чакхъяьккхай «Сийле хийла къахьегама» яха тематически сайре. Цига дувцар заводе дегІаккхулара перспективах, производства хьалхе латтарех лаьца.

Районни культура ЦІено боккха болх чакхбаьккхар Советски Эскара 50 шу дизар дездарца дувзаденна. Культура болхлоша хьанаре дакъа лаьцар революционни тІемай белгаларча моттигашка районни денний поход чакхъяьккхара юкъе. Поход хиннача денкошка РДК художественни самодеятельноста дакъалацхоши концерташ уйттахир Долакха-Юрта, Наьсарен-Бурочи, ТІой-Юрта, г. Назране. РДК культура ЦІеношка чакхъяьккхар СССР Геранцарча Нийай 50 шу дизара хетаь «Сийле йоргьаш цу деной» яха тематически сайре. Укхаза кийчъяьй тІемай сийлен уголокаш граждански а Сийлахь боккхача Даймехка а тІемай доккъахой портретий фото-стенди.

РДК актив хІана художественни самодеятельноста кружокашка дукхагІа кагирхой юкъеувза ляьнай. Хорара, вокальни, струнни кружокашка 40 гаргга зІамига саги йоІи а хІана.

Шийн болх юха дІаболабаьб халкъа театро а. Театра коллектив хІана гІалгІай меттала яьккха А. Хамидова «Вом - Іаьла эшар» яха пьеса оттаеш я. ВІашагІъеллай иштта фотокружок, художественно-оформительски мастерске.

Хьаьттай укх шера лакха хьунальмаш наха хлаша чуйина къахьега. Цу бехктохкамерча кампанене юстара латташ района культпросветболхлой а. Культура учреждений болхлой цІе уголокаш кийтъе болабенний тІаьхьтамашца, лозунгашца, тІайкьача социалистически декхарший текстамца. ХІанзлехьа районни культура ЦІагІа, ТІой-Юрта культура ЦІагІа, Іаьли-Юрта клубе віашагІъехкай біьастий кхашкара балхаш доха юкъагІа къахьегамхой Іаламбара йола агитхудожествени бригадаш.

Цу тайпарча дикача оагІонашка хьежжа РДК балха юкъе долаш да дикка дукха кхоачамбоацараш а. Районни культура ЦІенах хІамболца хьа юрташкарча культура хкурпчашта методически новкъостал лоаттаду боккъалара юкъмоттиг хиннац. ХІана а цун балха юкъе яхалц клубашка дуккхача наха юкъера культурно-кхетамa гІулакхаш чакхдаха къовстам болаш зеза новкъостах лоаттадара практика, из гІулах хьаьхкашта тика дулургІола специалисташ РДК болхашехье а. РДК шийна чухье а чакхдохкаш цар хьоккхаш даьрхІа ду гІулакхаш. Йоацаш я иштта машина йола деналера гойтара агитнци а.

ХІаьта а балха юкьего хьаьтуцк районни культура ЦІеной балхаге хьажар чакхдоаккхачa юкъагІа дика хьокханаш даха даьрхІа Наьсарен РДК актив хилар.

А. МИСЛАУРОВ, Наьсарен района культура отдела заведующи.

ВАЬЧА ЮРТА

Б. ЗЯЗИКОВ.

ГІКОРЧ чудехка йизе йола йоккхий топаши, поатаронийа лекташ а тІехьа пулеметаши юзе а ютайь, топаш а поатаронаш а Іохкувсаш, бахача нахегара хьаьха вахашкаш чубоахха гелеш новкъа а ухкийташ, Гитлера салтий цхьаь эрсий юртара удача дийнахьа, советски полк ше ваьча юртах чуйиннача хана полка комиссаре Иванова дега тІа хиикар дайза а хайна а цергашар. Из комиссарига шийга мара кхычунга кхетапулургдацар.

Укхаза Іо а ваьа, ваьха а ваьхав Иванов, укхазара вахав из тІем тІа а, хІаьта дезал а ше водаш укх юрта битабар цо.

Шоай полк чуенна чекх-чекха тІа а боаккхаш, юрта юкъе дагІача кидазагахьа волавелар из, хІаьта ше цига дІакхаьчача улица аьтта оагІорахьарча, гаьнашта юкъера тхов мара біарга ца гуха, гобьккха арахкий піенадел яь карт йолча кое тІа дагІача цІенка кіирвенна біара а хьежа, юкъесиар Иванов. ХІанз мара хьалхагІа цІакха шийна біарга ма дайча санна хеталора цунна корараш наІараши доаца ціенош. Улица тІера кое дІачувьаьча — доккха дилла лое мара, нех дийна ахьаккха а кого лер яц. НаІарга а кораштa кІалха а хІоарга лоа ухл, цхьабакъда цхьаьккха а лер яц.

ТІом хІанз а сацанза беш латт. Шокарч етташ, тІагІолла дІаух кхорч, аьнках дахчан водж етташ санна къоаа тата диш, гаьна йоаппе ледх миаш. Юкъ-юкъе сиха а соцаш, цкъаза йіаьх а луш, халлаза, «тхрр» деала етташ пулеметаши автоматаши а.

ХІанз мара цІаккха а шийна біарга ца дайча санна біаракьежар дацІенна а кова а.

Меллашха дІитІаьзахар из картах цІенча зІамигача наІара. НаІ, шайза а цІайза, дІаеллаелар, цу цІовзарах дог тохадена «тарре» сагавелар Иванов — цунна доазаш а дика дагадоагІаш а дар из цІовзар. юв Іеттача санна лазар лоадолийтар цо цун дегІа.

Ото чу дІачу а ваьна, наьа цІен маІ хьайкйлар цо. Укханна хьаьлхашка хогаштa кІал ухкар ахкар хинначa боккхача чоно янь гаргаш. Уж шийна біаргаІча юха а дог тохалуш, сагаделар Иванов. КІийлен тІа баьдийрза цІийк тІадамаш а лераш а хоалора.

Доккхий туржаІаш, човнаш, шийн а цаьха а цІийн дукхаза біаргидайна вар Иванов тІем тІа. Кхоаза чов хинна шийн цІийк а дайнадар цунна эттара тІема юкъе хилагІа, кхераметІа йолча хана. Цхьабакъда, цу кІен кІийлен тІарча цІийк лераша кхеравир из — цІаккха а цхьанна укхарлено а тІехьашкавенхкенза вола майра тІемахо. ДІаюстара а ийкха, біаргаш тІа кулгаш цекхар цо. Шийн дегІаазира деррига цІийк сенача шина а хетадена, біаргашка бола техар комиссара.

Улица новкъа, ерригача юрта сатем байнабар — тІом хІанз а сацанза ба. УвгІаш, мух теламж тотана сигалара чубера йоккхача топа яхо. КовнаІрал араьха, улица новкъа хьаьккхача цун гарг цІен тхоанах кхийтар. Иванов кабарах сомаваьлча санна, хьаькхийтар. Укхан долий-теш ер цІа? ТІалатьальнний-теш? ХІаьта мичаб деза—нана, сесаг, кІаьнк, йиІиг?

Юха а ковнеІ цІайьар. Мала воагІа-теш, ер денала хайна? ЦІенош доахадьцул тІехьагІа лоаллхоша дІатарьенна нана я-теш яз? Ма цец а хьагіа, ма гІад а гІоргья из дагалоацаш, воагІий ца ховш яснa, дукха веза воІ цІаьхха біаргавайча.

Хьачувьаьлар цхьа къоано. Из вар біаргаш дайна Иванова лоалхо.

— Василий Николаевич, хьо вІй ер сона гур? Хьо вай яз? ХІана мича гу са даьхаза біаргашта. Малав хьо? — аьлар къоаночо, меллашха тІа боахаш, когаш теххабеш, Иванова хьагарга а тІерташ.

— Со ва, со ва, къоано Архип. Кхы саг воагІий хьона тІехьа? Кхы саг вацар хьоца?

Къоано юхасецар. Воккхача сага юкъ маьлхара йоаш а, бордаш аган а зийра Василий Николаевича. Бера гІалж Іоажар къоаночуп. Цхьа юкъа сага а асина, теркаш хьала гІалгІа тІа Іолохвелар из. Цкъаза тхоната а цкъаза коршкaна а, юха а біаргаш тхоагахьара Іо из доахаш цхьаккха минуота ИвановагІахьа юрта хьаберзабе карах на доалаш, деррига ше меларра хьадийцар къоаночо, Василий Николаевича доалахочо Архипа.

Шаьхха, дага а доацаш, цхьан дийнахьа къаьста чІоагІа кошагІбаьана хьайзар цу юрта лаьтта фашисташ. Юрта хабар хезар боккхача новкъа, гаьна доацаш, юртагахьа советски эскар тІадоагІаш латт, аьнна. Шоай герзаш гулдеш, совлошаш йоттеш, бахача нахегара юхедисарг дІадоаккхаш, пахашкаши, тІолхиши, берий тенккаш а тІехьа гулъеш бир салтий. Беронгача бахачa нахага а дІахкайкадаьлар, массаш а наІ юкъе на пхьаьр чемдаьшца дІаваха веза, аьнна. Цхьабакъда, дІабаха чиен айленн къоаной мара бисабацар, хІана аьвча Гитлера эскар тІадоагІача хана советски эскарца цІеввахкнза веза — партизаний отрядашца Іейнахар.

Иштта хоав бир Иванова кхаьнега а сесагага а. Шинне а шоаш дІагІорг ца хилар дІакхайкадир.

— Со къаьнний, соьа юртах кагс могаргла. — йохкар боккхача саго комендапта вайтача салтечунга. — ХІаьта укхан зІамига бераш да, ше могаш а вц. Мича гІоргда тхо?

Салтечунга дІакхьехар кхо шу даьхна кІаьнки, когаш а яхкза, маркІайоалаш зІамига йиІиги. Немций меттала, кхалаш ца кхетадеш шешийца дахь хІана а аьнна. дІавахха на тугаш, воаллча Іийра салте.

— Шуга хьежаш ва со, — аьлар цо цхьа ца яьхача гІолаш.

— Тхо доагІаргда/ е тхона дахка могарг а дац, — аьлар йоккхача сато, салте шиъи гІорт ца хиларах тешаве тІерташ.

— Миштта доагІаргдац? Из фу яхилга да? — аьнна тІачийхар салте. — Доллe укх минуте!

Фашисто эча гІарага цхьанне а ладувгІацар. Цунна бега етта меттел, цхьан цунна садахар а гезна дар са дакха сег доацача кхаадно.

Массехк минута йист да хулеш а лаьтта, цІаьхха дІаоахлайда йоккхача сага пхьарс а лаьца, тоокхаь кое тІа араьккхар цо из. Кое тІа ше араьккхачул тІехьагІа, лостта пхьа лаІарах а теха, бера дІа а ца хецаш, аьлар:

— ДоагІаргдий шо?

Йоккхача саго юрта лостабир. Инстахла цхьа бацар гІийлача, кІаьделннача дегІаца, пхьабакьда эгІазло, бехк боацаш иза-Іотькъан тІабенача шин кета тІарча оакхараццарча дегазлоно хьалхоабир цун биткъа, тІехкаш мара ца йисача, дегІа хи.

Качара топ хьа а яьккха, цІаьхха а цхьттар салтечо:

— ДоагІаргдий шо? — аьнна.

Юхалуча шоза меттед, эгІазлоно хьалйиккхача къоаночо юкъмарашта туташ техар ше лаьца латтача, хьадийнача, аьнна мож йолча, біехача салтечоа. Къамаьл кхы дІаьдаьлахьзар. Юхь тІатоІІаь техача топо йожайир йоккха саг. Топа тата хеза нус коа тІа арайикхар. ДІа-юха дакха кулгаш а доалаш, кхы са ца доалаш лай тІа Іоежа уллар миснииг. Из йожача хана дІалеттадеенача цІий тІаламаша къоаззалаьдар гонахьара лоа. Мухь а бьнна, мар-нанна тІакхийтар из. Немцечо цунна шиъ техар. Мар-наьна аьрда кулга тІа корта а болаш, лоаша узан а бaь, ежар низах а укхацІеонах а йиза йола, къона нус.

Аравала кхы саг воцица хайна фашист цІагІа чувахар.

Пхи шу даьна Ася цхьан сагьга тенних ловзаш эгІар, хІаьта шоллагІча шера чувенна кІаьнк юкъе къальуалача эрсий ига чу сатийна кхьайса уллар. Кое тІа топ ювлар віахха теркал а дийзар йиІига. Топа татащ дукха хеза хиларах дІаІемалар из.

Ве йоахаш топ а йоаш цІерІа чуваьлар салте берий Іаьдалах, делача біаргашца, пхьакхар а кхерам бошвашь, тешамбенна біаргахьежар цунна Ася. Сенах хоаргдар цунна цу шалго шийн нана йийналга. Кхаьмеття шийна хьалдакка латтар малав а хилар йиІига. Аьхо топ ейвар, хІаьта кІийлен тІа ловзаш дагІа бер кІардена біарахьежар цуьна. Цеваллиа тамашийна сийна ши біарт а болаш, «ГорІакаш санна хьайза керта кІолалаш а доланц, кьаьнка Іажанта тара йоагаш цІе басилгаш а йолаш теннах йоазаргІйоалаш яр из.

Цхьан юкъа оіиа а соцаеена, кІаьта а ше дагадьцар кхоачашдара ше ма болла тоба бух тІабахийтар цо йиІига керта тІа. Кхы са ца доаккхаш шийн теннкашна дІоажар зІамига Ася.

Цу хана цІагІа хьачуваьлар къоано Архип. Берса цунна біара а хьежа, цхьацца хьалвеш кхо гІаца теха, цІен кхо кое а довадь, кхы йист ца хулаш кое тІа арайиккхар фашист.

Ага чу ялийса мисхa бо къоаночо Архипа тоабирта дІачулхьар.

Из деррига а шийна хьехачулгакхьагІа цхьаккха дош аьа, бите гІоттае ца могаш, воллачахь вагІийсар Иванов. Цун дерригашта лазар а цунна шийна хьалхашка этта хинначул сурт а — йоаха къемати турпалийн дар.

— ДІо вай укхазара, арадаьа вай, — аьлар воаккхача саго. Шинхье а цхьан араваьлар уж шинь.

Юхьанца когІна ладувгІацар Иванонга. Кхера санна вуйла а ненна, йист на хулаль латтар. Шинна а басилга тІа тІолла Іоьоллаелар кхи тІаламаш.

Дукха езаш йола из ваь нана яр цун. ХІанз нана йоацаш я. Вахара доттагІа, хьамсара нускал дар цун. Из а доацаш да. Дукха еш, масса хІамал а цунна бочагІ хеташ йола зІамига Аса — йиІиг яр цун. Из а хІанз йоацаш я. Из Іоеаь-наьха долча цІенна меттел — лайво къайладьхха, чухйолеш пенаш мара дисадаш. Аххта сигале мера-йисана хьалха хиначa бесса. Цу сигаленна кІалха — къьеза а, биоса а, къаметане воалча а, оакхаралла аьньанна а моастагІчуннара къовсам бa.

Деррагачa хиначул уйла еш, цхьаца дагаухаш, вувзаденна уйлах чуваенна из латтача хана дукха а командираш тІемахойи гулбенинбар цунна гонахьа. Царна хІазар, вар кхетаберо кунгара гІайгІа. Цхьаккха йист ца хулаш, корташ Іочу а даьйита латтар уж.

Цаьхха оагаваена, шийн дегІ хьалаийс а даь, дІа-юха хьежар из тІадачa біаргашца.

— Шо а укхаза дар, новкъостий? — аьлар цо шийн тІемахошка.

— Доллe! Доллe! ГІо,вай. Цхьаккха а минута са ма дикахийта, кхы ма сацийта фашистий бахарий. Доллe, хьалхашкахьа — Малхбузенгахьа бода вай никъ...

Дукха юкъ хул хІанзарча дийнахьа А. П. Чехова цІерагІча республиканска библиотека. Къьастта дукхагІа ба школашца, юкъарча специальни дешаро заведенешца, институташца дешаш берий. Цар массаьна а иштта дукхален дІаоаш хеза. Цу гІулакха хІинхой а серцагІоланной ук.

Дешархой, студентий хІара минут шоа йоага иштта а доаг боахо гІулакх а дийа дІабахкийт уж абонементни отдела библиотекаре Захарова Валентина Митрофановна. Рьзо бе цуьна [illegible]

Н. Панова дохьчарча сурта тІа Валентина Митрофановна болх беш я.

Ташкента хьалдьь Хамза цІерагІча узбекски драмтеатра керда цІенош. ХІанз чура кийчдара бокхаш деш латт цигга. Театр 950 зрителе лаьрхІа да.

СУРТА ТІА: театра хьалхехьаьара сигІа цхьа дакъа.

Н. Кемчен сурт. ТАСС фотохроника.

ВОЛЕЙБОЛ

Къилбаседа Кавказа спартакиада зачетах яьлан дІайолайа волейболистиша. Цига дакъа лоацаш я Ставропольска края, Ростовски область, Къилбаседа Кавказа автономни республикайи областтийи командаш.

Юхьанца хиннача, віашагІкхеттарашка дика аьттув баьлар вай республика волейболистий. Къарачой-Черкесски автономни области спортсменаш цара счет 3:0 йолаш котбаьлар уж. Атта яьлайр Черсий-Балкарой АССР-а команда а. Къилбаседа-ХІирий командана а счет 3:0 йолаш котбаьлар вай спортсменаш.

Торке тІаоаш хар ставропольски Къарачой-Черкесски области волейболистаца хинна віашагІкхетар. ЧІоагІа хайза ставропольцаш счет 3:2 йолаш котбаьлар.

О. СВИРИДОВ.

ПИСАТЕЛА ЮБИЛЕЙ ЭЗИР

Селхан Б. Зязиков ваь 60 шу дизара хетаь торжественни собрани йир писателий союзе республиканска правлене. Цига Зязиков Бахьаудина вахарахи цун литературни творчествахи лаьца доклад йир Нохч-ГІалгІай историе, метта, литература, экономика Іилма-тохкама института Іилман болхлочо А. Мальсагова. Собране къамаьлаш дир М. Мамакаева, М. Хажагульгова, А. Хамидова.

ХАОТТАМ

Таша республике гІаллаш Грозне йоачаш а йоацаш, хушаллуш мархаш хургья, къилбаседа - малхбоалехьара цхьачча мегІа а болаш, тІакха гІалхьа а хьокхаш шух хургба, республике гІайна 11 — 16 градуса Грозне 14 — 16 градуса йІовхал хургья.

14-чоа, 15-чоа апреле хоадера йоачаш а йоацаш, хушаллуш мархаш хургья, цхьайолча моттигашка дехи уттаргда, цхьацІаммахьа гІоаверга, буйсанна 0—5 градуса дийнахьа 13 — 18 градуса йІовхал хургья.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж).
Телефонаш: редактора—3-44-60; редактора зам.—3-39-11; бехктохкама секретара—3-34-39; партийни вахарах, культурах, промышленностах отделий—3-42-39; юрта боахамах письмой отделе—3-42-78.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж).
Телефоны: редактора—3-44-60; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-39; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-39; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-78.
«Грозненский рабочий» издательства типография. Революции пр. 7/84.
Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.
СФ 02048 Заказ № 1500.